

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ: « Πρόγραμμα παρέμβασης σε τυφλό αυτιστικό άτομο»

ΜΠΕΛΛΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ – ΙΩΑΝΝΑ , Δ.Μ. 1990

Επιβλέπων Καθηγήτρια : Μάσχα Αικατερίνη

ΦΕΘΥΜΝΟ , 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>Περιεχόμενα</u>	2
<u>Εισαγωγή</u>	3
• Στόχοι – Μέσα Παρέμβασης.....	3
<u>Μεθοδολογία</u>	10
• Ιστορικό.....	10
• Ημερήσιο Πρόγραμμα.....	12
• Φάση Παρέμβασης	13
○ Περιγραφή παρεμβάσεων.....	13
• Συμφωνία παρατηρητών.....	16
<u>Αποτελέσματα</u>	17
• Βασική Φάση.....	17
• Ανάλυση Δεδομένων	21
• Φάση Συντήρησης	33
• Αυτοτραυματισμός και άλλες Αλλαγές Συμπεριφοράς.....	34
○ Αυτοτραυματισμός.....	34
○ Αλλαγές Συμπεριφοράς.....	36
<u>Συζήτηση</u>	40
<u>Βιβλιογραφία</u>	44

Εισαγωγή

Η συγκεκριμένη εργασία αναφέρεται σε ένα θεραπευτικό πρόγραμμα παρέμβασης ενός τυφλού αυτιστικού ατόμου. Μέσω αυτού του προγράμματος θα προσπαθήσουμε να προβούμε σε εκμάθηση κάποιων συμπεριφορών, αλλά και στην μείωση κάποιων άλλων για την καλύτερη λειτουργικότητα του ατόμου.

Η μελέτη περίπτωσης, έλαβε μέρος στο κέντρο όπου η X. παρευρίσκεται καθημερινώς. Εκεί, συλλέχτηκαν τα δεδομένα μας, αλλά εκτελέστηκε και όλο το θεραπευτικό μας πρόγραμμα, καθώς είναι ένα μέρος οικείο και όπου η X. νιώθει ασφαλής.

Σε ρόλο θεραπευτή, και έπειτα από συνεχή παρατήρηση της X. στο θεραπευτικό κέντρο, επιβεβαίωσα στοιχεία του ιστορικού και είδα ανάλογες συμπεριφορές. Η X., πέραν της εμμονής που έχει να βρίσκεται σε μόνιμη σωματική επαφή (με κάποιον που εμπιστεύεται), έχει και εμμονή με το κράτημα μικρών μαλακών αντικειμένων, όπως είναι κάποια υφασμάτινα τσαντάκια τα οποία τα κρατά από το χερούλι και τα τρίβει ή κάποια μικρά κυκλικά (κυλινδρικά) ή τετράγωνα αντικείμενα με άνοιγμα στο κέντρο, τα οποία τα φορά σαν 'δαχτυλίδια' στο πάνω μέρος του δαχτύλου. Επίσης, έχει έντονη αυτοτραυματική τάση προς τα δάχτυλά της καθώς τα χτυπάει ή τα γδέρνει ή τα τρίβει συνεχώς μεταξύ τους με αποτέλεσμα 1^ο τον τραυματισμό αυτών και 2^ο την καθολική απόσπαση της προσοχής της.

Στόχοι και μέσα παρέμβασης

Στόχοι του συγκεκριμένου θεραπευτικού προγράμματος είναι αρχικά η απομάκρυνση των αντικειμένων που κρατά και η σταδιακή απευαισθητοποίηση της απτικής επαφής με τους άλλους, η μείωση των αυτοτραυματικών κινήσεων καθώς και

η αύξηση της αυτονομίας και αυτοεξυπηρέτησής της στο χώρο. Για την επίτευξη αυτών των στόχων, θα χρησιμοποιήσουμε τεχνικές και δραστηριότητες που θα είναι κατάλληλες και θα διευκολύνουν την Χ. στην εκτέλεσή τους. Έτσι, τα μέσα τα οποία θα χρησιμοποιήσουμε κατά τη διάρκεια της παρέμβασής, θα είναι: (α) η χρήση ενυδατικής κρέμας, (β) χρήση anti – stress μπαλάκι σε μέγεθος που να καλύπτει όλη την παλάμη της και (γ) δομημένες δραστηριότητες προσαρμοσμένου TEACCH (Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children) για τυφλά άτομα. Η επιλογή αυτών, κρίθηκαν κατάλληλες λόγω της ανεπτυγμένης λεπτής κινητικότητας που διαθέτει η Χ., αλλά και για την επιπλέον χαλαρωτική ιδιότητα των δυο πρώτων κατά την χρήση αυτών, καθώς και ότι η δεύτερη θα έχει το συγκεκριμένο μέγεθος για να περιοριστούν οι αυτοτραυματισμοί στα δάχτυλα. Όσον αφορά την τρίτη παρέμβαση, το πρόγραμμα αυτό είναι ήδη δοκιμασμένο και πιστοποιημένο. Οι παρεμβάσεις θα τελούνται σε καθημερινή βάση, θα είναι ίσης διάρκειας και συνολικά το πρόγραμμα θα διαρκέσει 3 μήνες.

Πιο συγκεκριμένα, με τις δυο πρώτες, την ενυδατική κρέμα και το anti – stress μπαλάκι, θα προσπαθήσουμε να απομακρύνουμε τα αντικείμενα που κρατά, αλλά και τον αυτοτραυματισμό των δαχτύλων. Πολλές είναι οι μελέτες σχετικά με την αντιμετώπιση της αυτοτραυματικής συμπεριφοράς τις τελευταίες δεκαετίες (Bachman, 1972; Forehand & Baumeister, 1976; Smolev, 1971). Για την αντιμετώπισή και εξάλειψη των κινήσεων αυτών θα πρέπει να γίνεται προσπάθεια απασχόλησης του παιδιού με ευχάριστες προς αυτό δραστηριότητες, έτσι ώστε το άγχος του να περιορίζεται και κατά συνέπεια και οι στερεοτυπικές - αυτοτραυματικές κινήσεις. (Peeters, 2000). Για το λόγο αυτό γίνεται και επιλογή των συγκεκριμένων παρεμβάσεων, αφού στην μεν χρήση της ενυδατικής κρέμας η Χ. ανακουφίζεται από την αίσθηση που της αφήνει, αλλά συγχρόνως είναι κάτι που της αρέσει και στη δε

παρέμβαση με το anti – stress μπαλάκι επικρατεί ένα ευχάριστο κλίμα, με αρκετή λεκτική παρότρυνση και ενίσχυσή της από την πλευρά μας. Σε όλες όμως τις παρεμβάσεις πρέπει να θυμόμαστε ότι βασικός στόχος είναι η απομάκρυνση της Χ. από εμάς, η γενικότερη δηλαδή μείωση της μόνιμης σωματικής επαφής. Με τις δραστηριότητες του προσαρμοσμένου TEACCH, θα προσπαθήσουμε να κάνουμε σωστή χρήση των δαχτύλων της όντας συγκεντρωμένη σε αυτό που κάνει, με αποτέλεσμα την εξάλειψη των στερεοτυπικών – αυτοτραυματικών κινήσεων τους κατά τη διάρκεια της παρέμβασης, καθώς και όπως προαναφέρθηκε την μείωση της σωματικής επαφής. Οι δραστηριότητες του προσαρμοσμένου TEACCH, θα χρησιμοποιηθούν σύμφωνα με τους κανόνες του, όπου στην αρχή ο εκπαιδευτής βρίσκεται πάνω από το παιδί και κάνει μαζί του την κάθε δραστηριότητα, στη συνέχεια είναι δίπλα του, μετά περνά στην απέναντι πλευρά του τραπεζιού (όπου στο συγκεκριμένο σημείο εμείς θα προσπαθήσουμε την σωματική επαφή που έχει η Χ. μαζί μας να την μεταφέρουμε και να γίνεται με το άγγιγμα το ποδιών καθώς η ίδια θα κάνει την δραστηριότητα). Ως μακροπρόθεσμο στόχο έχουμε να κάνει μόνη της τις δραστηριότητες του TEACCH χωρίς τη δική μας επαφή.

Οι τεχνικές για την χρήση των παραπάνω παρεμβάσεων βασίζονται κυρίως στον συμπεριφορισμό, άλλωστε πολλές είναι οι συμπεριφορικές παρεμβάσεις οι οποίες συνεχίζουν να είναι λειτουργικές και να χρησιμοποιούνται έως και σήμερα, όπως είναι οι λειτουργικές αξιολογήσεις, διαφορική ενίσχυση παράλειψης (DRO), επιπρόσθετες δραστηριότητες, και σχετικές μέθοδοι έχουν καταγραφεί να είναι αποτελεσματικές (Falcomata et al., 2007; Matson & Taras, 1989) ιδίως στα άτομα με αυτισμό ή με νοητική υστέρηση.

Σύμφωνα με άρθρο από το Συμβούλιο για παιδιά με Διαταραχές Συμπεριφοράς (The Council for Children with Behavioral Disorders, 1990), οι

διαδικασίες για την μείωση προβληματικών συμπεριφορών εμπίπτουν σε τέσσερις γενικές στρατηγικές: α) τροποποίηση των περιβαλλοντικών ρυθμίσεων σε προηγούμενα ή βασισμένα ερεθίσματα που μπορούν να προκαλέσουν μια συγκεκριμένη συμπεριφορά – στόχο (Evans & Mayer, 1985), β) ενισχύοντας τις εναλλακτικές συμπεριφορές που συναγωνίζονται μαζί τους ή είναι ασυμβίβαστες με τη συμπεριφορά – στόχο (La Vinga & Donnellan, 1986), γ) παρακρατώντας, αποσύροντας ή αναστέλλοντας την πρόσβαση στα επιθυμητά συμβάντα ή ενδεχόμενα ερεθίσματα προς την ανεπιθύμητη συμπεριφορά (Polgrove & Rieth, 1983) και δ) διαχειριζόμενοι το ενδεχόμενο απωθητικό γεγονός προς την ανεπιθύμητη συμπεριφορά (Azrin & Holz, 1966). Αυτές οι συμπεριφορές, παρ' ότι ανόμοιες, μοιράζονται ένα κοινό χαρακτηριστικό: όλες μπορούν να καθορίσουν την δυνατότητα τους για επιβράδυνση της πιθανής παρατήρησης της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς. Εμείς μέσω της παρέμβασης μας, προσπαθούμε να απομακρυνθούμε σταδιακά και να ελαττώσουμε έτσι την σωματική επαφή, όπως επίσης προσπαθούμε να μειώσουμε τις αυτοτραυματικές και συγχρόνως αποπροσανατολιστικές κινήσεις. Επομένως θα μπορούσαμε να πούμε ότι κλίνουμε ίσως περισσότερο προς την γ) στρατηγική που αναστέλλει την πρόσβαση στην ανεπιθύμητη συμπεριφορά με το να κάνουμε χρήση των τριών παρεμβάσεων έτσι ώστε να μην κάνει τους στερεοτυπικούς μανιερισμούς των δαχτύλων (ανεπιθύμητη συμπεριφορά), αλλά και την δ) στρατηγική μείωσης συμπεριφοράς με τον ίδιο τρόπο. Από την άλλη πλευρά όμως, θα μπορούσαμε να πούμε ότι κλίνουμε και λίγο προς την β) από την στιγμή που χρησιμοποιούμε το συγκεκριμένο anti-stress μπαλάκι και την ενυδατική κρέμα με στόχο την διαφορετική χρήση των χεριών και ιδίως των δαχτύλων της Χ. , αλλά και προς την α) στρατηγική με τη χρήση του προγράμματος TEACCH, έχοντας δηλαδή τροποποιήσει περιβαλλοντικά ερεθίσματα.

Σε μεγάλο ποσοστό, οι παρεμβάσεις μας θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχουν τον χαρακτήρα των τεχνικών της «*Διαφορικής ενίσχυση εναλλακτικής λύσης*» (DRA) και της «*Διαφορικής ενίσχυσης του ασυμβίβαστου*» (DRI). Η *Διαφορική ενίσχυση εναλλακτικής λύσης*, ενισχύει συμπεριφορές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εναλλακτική λύση σε μια επιτρεπτή συμπεριφορά, που όμως δεν είναι απαραίτητα ασυμβίβαστη μαζί της (The Council for Children with Behavioral Disorders, 1990). Η *Διαφορική ενίσχυση του ασυμβίβαστου*, από την άλλη, εμπεριέχει ενισχυτικές αποκρίσεις που είναι ίδιες σε μία ανάρμοστη συμπεριφορά για να δηλώσει τη συμπεριφορά - στόχο. Με άλλα λόγια, με τη *διαφορική ενίσχυση της εναλλακτικής λύσης*, η προβληματική συμπεριφορά μπορεί να μειωθεί με τον προγραμματισμό ενίσχυσης μιας εναλλακτικής κοινωνικά κατάλληλης συμπεριφοράς (Spangenberg K, 2008). Στην περίπτωση μας, η χρήση της ενυδατικής κρέμας αποτελεί την εναλλακτική και κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά των χεριών εις βάρος των στερεοτυπικών και αυτοτραυματικών κινήσεων των δαχτύλων. Έτσι, έχουμε μια αποδεκτή εναλλακτική λύση στις διαδικασίες τιμωρίας στην μείωση προβλημάτων συμπεριφοράς (Goh et al. 2002; Lerman et al. 2002; Volmer et al. 1999). Ενώ, κατά τη διάρκεια της *διαφορική ενίσχυσης του ασυμβίβαστου*, τα άτομα δεν μπορούν να συμμετέχουν στην ασυμβίβαστη συμπεριφορά ταυτόχρονα με την προβληματική (Friman, 1990; Jones & Baker, 1989). Άρα, στην παρέμβασή μας, με το να χρησιμοποιούμε το anti – stress μπαλάκι, τις δραστηριότητες TEACCH, αλλά και την ενυδατική κρέμα, εμποδίζουμε τις αυτοτραυματικές κινήσεις, αλλά και όσο γίνεται την άμεση σωματική επαφή.

Η διαφορική ενίσχυση της εναλλακτικής συμπεριφοράς και του ασυμβίβαστου έχουν χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά για την μείωση συμπεριφορών, ιδιαίτερα για αποδιοργανωτικές συμπεριφορές, αντικοινωνικές, αλλά και

στερεοτυπικές. Έχουν επίσης αποδειχτεί αποτελεσματικές για την μείωση σοβαρών συμπεριφορών όπως είναι τα συνεχή ουρλιαχτά και οι αυτοτραυματικές συμπεριφορές (The Council for Children with Behavioral Disorders, 1990). Είναι βασικό λοιπόν στοιχείο για την δημιουργία της παρέμβασής μας η χρήση αυτών των τεχνικών.

Ας μην ξεχνάμε όμως, ότι ως πιο «προκλητικό» στόχο έχουμε την εξάλειψη της σωματικής επαφής και την αυτονομία της Χ. . Βέβαια, ως άμεσο στόχο έχουμε τη σταδιακή μείωση την μόνιμης απτικής επαφής. Για το λόγο αυτό κάνουμε χρήση της τεχνικής της σταδιακής απευαισθητοποίησης ή αλλιώς στη δική μας περίπτωση σταδιακή έκθεση στον στρεσογόνο παράγοντα. Η συστηματική λοιπόν απευαισθητοποίηση, είναι ένα είδος συμπεριφορικής θεραπείας που αναπτύχθηκε από τον Joseph Wolpe για την απομάκρυνση και εξάλειψη φοβιών και άλλων διαταραχών άγχους (Clark et al., 1997). Είναι μια κοινή μορφή θεραπείας στην οποία ασκήσεις ηρεμίας είναι συνδυασμένες με έκθεση στα φοβικά ερεθίσματα με σταδιακό τρόπο, έτσι ώστε το άτομο να νιώθει πιο ήρεμο σχετικά με τους φόβους του. (Dombeck M. et al., 2006).

Επίσης, σύμφωνα με άρθρο του Ricciardi J. και των συνεργατών του, η απευαισθητοποίηση επαφών εκθέτει το άτομο στο φοβικό ερέθισμα σταδιακά, ώστε να διαμορφώσει την απόκριση στις προσεγγίσεις. Η παρεμπόδιση της διαφυγής από το φοβικό ερέθισμα είναι μερικές φορές συστατικό της επεξεργασίας (Ricciardi J. et al., 2006). Στη δική μας λοιπόν παρέμβαση, η απομάκρυνση της Χ. από εμάς ή άλλους εκπαιδευόμενους είναι μια αγχώδης κατάσταση για την ίδια καθώς μέσω της σωματικής επαφής νιώθει ασφαλής. Με το θεραπευτικό μας πρόγραμμά και τις επιλεγμένες τρεις παρεμβάσεις προσπαθούμε να απομακρύνουμε σταδιακά την Χ. και

να μειώσουμε τον χρόνο επαφής της με εμάς με απώτερο επιθυμητό στόχο την εξάλειψή της και την απόκτηση της αυτονομίας της X. .

Όπως ήδη αναφέρθηκε, γίνεται χρήση της συστηματικής απευαισθητοποίησης για την μείωση του ατομικού άγχους. Γίνεται λοιπόν σχεδιασμός προγράμματος απευαισθητοποίησης βάσει ατομικών αναγκών σε έξι βήματα σύμφωνα με την Wagner S.(1999). Το πρώτο είναι η ανάλυση, κατηγοριοποίηση του συγκεκριμένου φόβου. Στην περίπτωσή μας αποτελείται από το άγχος της X. για έλλειψη σωματικής επαφής. Το δεύτερο, έχει να κάνει με την επιλογή ενός δυνατού ενισχυτή για το συγκεκριμένο άτομο. Όσες περισσότερες επιλογές υπάρχουν τόσο το καλύτερο. Για εμάς ο πιο δυνατός ενισχυτής είναι η χρήση της ενυδατικής κρέμας. Ως τρίτο βήμα είναι η έναρξη συζήτησης για το φοβικό ερέθισμα και ως τέταρτο η σταδιακή και σύντομη επαφή με το ίδιο το ερέθισμα. Στην δική μας περίπτωση αυτό συμβαίνει κατά τα στάδια που αλλάζουμε τη θέση μας και όταν η X. δεν μας κρατά για κάποιο χρονικό διάστημα και στις τρεις παρεμβάσεις. Το πέμπτο βήμα είναι η αύξηση της έκθεσης στο ερέθισμα, όπου όσο περνάει ο καιρός εμείς όλο και απομακρυνόμαστε και τέλος, το έκτο βήμα είναι όταν το άτομο μπορεί να διαχειριστεί κάπως το ερέθισμα. Τότε, στο πρόγραμμα αυξάνεται ο χρόνος που έρχεται σε επαφή με το ερέθισμα μέχρι που να μην χρειάζεται επιβράβευση / ενίσχυση. Για εμάς αυτό το στάδιο αποτελεί τον μακροπρόθεσμο στόχο.

Απαραίτητο σχεδόν σε όλες τις θεραπείες είναι η υιοθέτηση μιας ενιαίας σχεδίασης για την κάθε περίπτωση, ένα δηλαδή ατομικό πρόγραμμα, αποτρέποντας έτσι κατά συνέπεια την σύγκριση της αποτελεσματικότητας της επεξεργασίας (Johnny L. M., et al., 2008).

Έχοντας λοιπόν σχεδιάσει ένα ατομικό θεραπευτικό πρόγραμμα με τους στόχους και τις παρεμβάσεις που θα χρησιμοποιήσουμε για να το φέρουμε εις πέρας πρέπει να θέσουμε μία βασική προϋπόθεση για όλες τις δραστηριότητες και ιδίως για τους μακροπρόθεσμους στόχους. Αυτή είναι η αντικατάσταση του απτικού ερεθίσματος με το ακουστικό ερέθισμα, καθώς το άτομο είναι τυφλό και δεν μπορεί να νιώσει διαφορετικά ασφαλές. Ακόμη, απαραίτητη από τα πρώτα κιόλας στάδια είναι η εγκαθίδρυση μιας σχέσης εμπιστοσύνης μεταξύ μας, η ύπαρξη επιβράβευσης σε κάθε στάδιο, αλλά και τα ακουστικά ερεθίσματα καθ' όλη τη διάρκεια της θεραπευτικής παρέμβασης. Για αυτό άλλωστε κάναμε και την επιλογή των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων.

Μεθοδολογία

Ιστορικό

Το άτομο στο οποίο έχει βασιστεί η μελέτη περίπτωσης, είναι 24 ετών, θηλυκού γένους, με Δ.Ν. : 52, έγκειται στο αυτιστικό φάσμα , παρουσιάζοντας αυτοτραυματικές κινήσεις ως προς τα δάχτυλα των χεριών της, αλλά υπάρχει και επανάληψη άσκοπων κινήσεων με στερεοτυπικό χαρακτήρα που έχει ως αποτέλεσμα να δυσκολεύεται να επικεντρωθεί σε κάποια κινητική δραστηριότητα λόγω αυτών των άσκοπων κινητικών τελετουργικών μοτίβων. Είναι τυφλή εκ γενετής και όχι ως αποτέλεσμα αυτοτραυματισμού, καθώς όπως γνωρίζουμε ο αυτοτραυματισμός είναι ένα από τα πιο συχνά και επικίνδυνα συμπτώματα στον αυτισμό. Η συχνότητα της αυτοτραυματικής συμπεριφοράς σε αυτιστικά άτομα είναι ιδιαίτερα υψηλή συγκριτικά με το γενικότερο πληθυσμό. (Dominick, Davis, Lainhart, Tager-Flusberg,

& Folstein, 1997). Υπάρχει άγχος σε υψηλά επίπεδα με αποτέλεσμα την ύπαρξη πολλών ανασφαλειών, έλλειψης εμπιστοσύνης καθώς και προσκόλληση προς τους γονείς και προς το εκπαιδευτικό προσωπικό. Υπάρχει άμεση και επίμονη σωματική επαφή ως στήριγμα, χρησιμοποιώντας έτσι τους ανθρώπους σαν αντικείμενα και όχι για επικοινωνία. Υπάρχει ακόμα παράλογο δέσιμο με κάποια αντικείμενα (βλ. απαλά υφασμάτινα αντικείμενα) για καθαρά αισθητηριακή χρήση. Επίσης, η έλλειψη επίγνωσης του σώματός της στο χώρο σε συνδυασμό με την τύφλωση την κάνει να στηρίζεται ολοένα και περισσότερο στα άτομα. Σε γνωστικό επίπεδο έχουμε έλλειψη προσοχής και συγκέντρωσης, ενώ ακόμα υπάρχουν προβλήματα στην αντιληπτική συνέχεια (βλ. να βασίζεται σε σημαντικά στοιχεία πληροφοριών για το περιβάλλον προερχόμενα από εμπειρία) και δυσκολία διάκρισης αισθητηριακών ερεθισμάτων. Δυσκολία παρουσιάζεται και στην ενσωμάτωση κοινωνικών δεξιοτήτων (βλ. να μπαίνει μόνη της στο σχολικό, να σηκώνεται μόνη της κλπ). Σε γλωσσικό επίπεδο, έχουμε κακή χρήση του λόγου, αλλά και υποτονική ένταση της φωνής. Τέλος, υπάρχει αριστερή πλευρική προτίμηση και είναι πολύ δύσκολη σε οποιαδήποτε αλλαγή της συμβαίνει.

Ο αυτισμός διαγνώστηκε από τα πρώτα κιόλας χρόνια, στα 3 της έτη στο εξωτερικό. Για πέντε (5) περίπου χρόνια από την ηλικία των 7 ετών έως 12, πήγαινε σε ένα κέντρο εκπαίδευσης τυφλών ατόμων. Μετά την προετοιμασία της στο κέντρο αυτό, από τα 13 της έτη έως και σήμερα βρίσκεται σε έναν κέντρο με καθημερινό πρόγραμμα παρέμβασης, εκτός του Σαββατοκύριακου. Εκεί, έχει ενταχτεί μαζί με άλλα τέσσερα παιδιά σε μια τάξη, όπου τους παρέχονται υπηρεσίες για την καλύτερη λειτουργία και αυτονομία τους.

Όσον αφορά τους γονείς, είναι πολύ στενά συναισθηματικά δεμένοι μαζί της, ιδίως η μητέρα, σε σημείο όμως υπερπροστατευτικότητας και μεταφοράς άγχους από

την ίδια προς το παιδί. Εξαιτίας όμως αυτής της υπερπροστατευτικότητας δεν έχουν γίνει ιδιαίτερες προσπάθειες αποκόλλησης και ανεξαρτητοποίησης του παιδιού από τους γονείς, με αποτέλεσμα την εμμονή του παιδιού να βρίσκεται σε μόνιμη σωματική επαφή με κάποιον από τους δυο γονείς στο οικογενειακό περιβάλλον ή με κάποιον από τους εκπαιδευτές στο πλαίσιο του θεραπευτικού κέντρου.

Ημερήσιο πρόγραμμα

Η συλλογή των δεδομένων και η παρατήρηση της συμπεριφοράς έγινε στο πλαίσιο του κέντρου κατά τη διάρκεια του ημερησίου προγράμματος που ακολουθεί το άτομο. Το πρόγραμμα αυτό είναι το εξής:

Ημερήσιο πρόγραμμα που ακολουθεί στο κέντρο:

8:30πμ: άφιξη εκπαιδευομένων

8:35πμ-9:00 πμ: πρωινό και πλύσιμο χεριών-δοντιών

9:00πμ-11:00πμ: εκπαιδευτικό πρόγραμμα

♦ **1^ο 20λεπτο θεραπευτικής παρέμβασης**

11:00πμ-11:15: κολατσιό

♦ **2^ο 20λεπτο θεραπευτικής παρέμβασης**

11:15πμ-13:00μμ: εκπαιδευτικό πρόγραμμα

13:00μμ-13:30μμ: μεσημεριανό και πλύσιμο χεριών-δοντιών

13:30μμ-14:15μμ: χαλάρωση

14:20μμ: αναχώρηση

Όπως φαίνεται παραπάνω, το θεραπευτικό μας πρόγραμμα εντάσσεται στην ροή του καθημερινού προγράμματος που ακολουθείται στο κέντρο. Επιλέξαμε η παρεμβατική μας προσέγγιση να γίνεται στο μέσο της ημέρας ουσιαστικά και να εκτελείται δυο φορές. Η πρώτη 20λεπτη παρέμβαση γίνεται μετά το πρώτο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της τάξης, έτσι ώστε η Χ. να έχει μπει στο κλίμα της ημέρας, αλλά και στην πρόγραμμά της (βασικό για ένα αυτιστικό άτομο να μην ξεφεύγει από το πρόγραμμά του). Το δεύτερο 20λεπτο παρέμβασης, λαμβάνει μέρος μετά από το κολατσιό, όπου έχει χαλαρώσει και μπορεί ξανά να δουλέψει με μεγαλύτερη άνεση.

Φάση παρέμβασης

Στο κομμάτι αυτό θα αναλύσουμε τις παρεμβάσεις τις οποίες χρησιμοποιήσαμε, αρχικά εξηγώντας την διαδικασία με την οποία ακολουθούνται και στη συνέχεια, παρατηρώντας συγχρόνως και τους πίνακες, θα δούμε την συνολική της πορεία σε εβδομαδιαία περιγραφή, αλλά και την καθημερινή καταγραφή για την εξέλιξή της σε κάθε παρέμβαση μέσω των πινάκων.

Περιγραφή παρεμβάσεων

Anti-stress μπαλάκι

Στην συγκεκριμένη διαδικασία, το κύριο υλικό μας είναι ένα *anti – stress* μπαλάκι σε τέτοιο μέγεθος όμως που να καλύπτει όλη την επιφάνεια της παλάμης και των δαχτύλων, έτσι ώστε να αποφεύγονται και οι αυτοτραυματισμοί σε αυτά. Αυτό έχει ως κύριο στόχο, πέραν της χαλαρωτικής του ιδιότητας, να μειώσει ως ένα βαθμό

την ανάγκη σωματικής επαφής και να μπορέσει η Χ. με λιγότερη επαφή από την πλευρά της να νιώθει πιο ήρεμη και συγχρόνως να εκτελεί διάφορες δραστηριότητες.

Η διαδικασία η οποία ακολουθείται είναι αφού καθίσουμε στο τραπέζι, να πάρει το μπαλάκι και να κάνει δυο κινήσεις: α) να πιάνει και να το σφίγγει και β) να το αφήνει άμεσα και ξανά πάλι από την αρχή. Συγχρόνως, εμείς της λέμε «σφίγγω» - «αφήνω» και μετράμε επαναλήψεις έως το 10. Εκείνη επαναλαμβάνει μαζί με εμάς αυτά που λέμε.

Η διάρκεια της διαδικασίας αυτής είναι 5' στο 20λεπτο πρόγραμμα παρέμβασης για δυο φορές την ημέρα, ενώ είναι η πρώτη τεχνική που χρησιμοποιούμε. Είναι πρώτη καθώς μας βοηθά εν μέρει να χαλαρώσει αφετέρου την προετοιμάζει για τις δραστηριότητες του TEACCH που θα ακολουθήσουν.

Δραστηριότητες προσαρμοσμένου TEACCH

Το πρόγραμμα του *TEACCH* στο συγκεκριμένο πλαίσιο, χρησιμοποιείται με κάποιες προσαρμογές λόγω της τύφλωσης των ατόμων – εκπαιδευόμενων. Υπάρχουν επομένως αλλαγές στα ερεθίσματα, όπως για παράδειγμα δίνεται έμφαση στο απτικά και όχι οπτικά ερεθίσματα.

Με την Χ. οι τρεις δραστηριότητες που χρησιμοποιούμε είναι α) βίδωμα – ξεβίδωμα, β) πέρασμα αντικειμένων με μεγάλη τρύπα σε κορδόνι και γ) δραστηριότητα με έννοιες «βάζω μέσα», όχι όμως για να μάθει αυτό, αλλά για να χρησιμοποιήσει την τριποδική σύλληψη και να μάθει να χρησιμοποιεί κατά αυτόν τον τρόπο τα δάχτυλα της και να μην γίνονται οι αυτοτραυματικές κινήσεις των δαχτύλων.

Η διαδικασία που χρησιμοποιείται έχει ως εξής : Στο κεντρικό τραπέζι όπου ξεκινάμε με την αντίστοιχη κάρτα μετακίνησης, στην αρχή ο εκπαιδευτής είναι δίπλα από το παιδί, στη συνέχεια βρίσκεται από πάνω - πίσω του και κάνει μαζί του την κάθε δραστηριότητα, μετά περνά στην απέναντι πλευρά του τραπεζιού (όπου στο συγκεκριμένο σημείο εμείς θα προσπαθήσουμε την σωματική επαφή που έχει η Χ. μαζί μας να την μεταφέρουμε και να γίνεται με το άγγιγμα το ποδιών καθώς η ίδια θα κάνει την δραστηριότητα). Αφού ο εκπαιδευόμενος κατακτήσει τις δραστηριότητες μεταφέρεται στο ατομικό τραπέζι όπου υπάρχει διαφορετική κάρτα μετακίνησης. Ως στόχο, έχουμε να κάνει μόνη της η Χ. τις δραστηριότητες του TEACCH χωρίς σωματική επαφή και παράλληλα να είναι συγκεντρωμένη σε αυτό που κάνει, έτσι ώστε να μειώνονται και οι αυτοτραυματικές κινήσεις.

Η διάρκεια της διαδικασίας αυτής στο πρόγραμμά μας είναι 10' για δύο 20λεπτα μέσα στην ημέρα. Οι δραστηριότητες αυτές έρχονται σε δεύτερη θέση καθώς έχει προηγηθεί στην παρέμβασή μας η δραστηριότητα με το *anti – stress* μπαλάκι.

Χρήση ενυδατικής κρέμας

Μετά από την δραστηριότητα με το *anti – stress* μπαλάκι και των δραστηριοτήτων του TEACCH, στη θεραπευτική μας παρέμβαση έρχεται η χρήση της ενυδατικής κρέμας. Η θέση της στην παρέμβαση δεν είναι τυχαία, καθώς την χρησιμοποιούμε στο τέλος και ως ενισχυτή.

Η διαδικασία η οποία ακολουθείται είναι στην αρχή να της βάζω εγώ κρέμα στα χέρια και να της κάνω ελαφρά μασάζ και να δίνω ιδιαίτερα έμφαση στην άκρη των δαχτύλων της, καθώς μέσω των αυτοτραυματικών κινήσεων που κάνει στα συγκεκριμένα σημεία έχει γδάρει αρκετά το δέρμα της, είναι πάρα πολύ σκληρό και με αυτές τις κινήσεις δημιουργεί πληγές, μολύνσεις και γενικότερα την πονάνε. Κατά

αυτόν τον τρόπο, η ενυδατική κρέμα πέραν από την χαλαρωτική της χρήση, την ανακουφίζει καθώς μαλακώνει το δέρμα και αποφεύγονται έτσι οι πληγές και τα σχετικά. Επίσης, κατά την διάρκεια της διαδικασίας μιλάμε μαζί και λίγο τραγουδιστά λέμε ότι «φτιάχνουμε τα χεράκια... τα κάνουμε όμορφα..., καινούρια, κλπ...» κάτι που της αρέσει αρκετά. Άλλωστε, από ένα σημείο και ύστερα, στο τέλος της διαδικασίας εκείνη λέει με πιο δυνατή φωνή και με ευχαρίστηση «Τα φτιάξαμε τα χεράκια!» ή «Τα κάναμε καινούρια τα δαχτυλάκια!» και εμείς την επιβεβαιώνουμε.

Στόχος μας είναι να ελαττωθούν και να μειωθούν τελείως οι αυτοτραυματισμοί, αλλά και η μείωση της άμεσης σωματικής επαφής, ενώ ως μακροπρόθεσμο στόχο, έχουμε να μάθει να παίρνει μόνη της την κρέμα, να την ανοίγει και να βάζει μόνη της και να την απλώνει στα δάχτυλά της αυτόνομα. Η διάρκειά της όλης διαδικασίας είναι 5' για δυο 20λεπτα.

Συμφωνία μεταξύ παρατηρητών

Κατά τη διάρκεια του προγράμματος παρέμβασης, υπήρχε και ένας δεύτερος παρατηρητής ο οποίος κατέγραφε δεδομένα για το αν γίνεται η παρέμβαση βάσει αρχικού πλάνου, αλλά και χρονομετρούσε έτσι ώστε να διαπιστώσουμε συμφωνία για το πόσο μας κρατάει, πόσο κάνει μόνη τις δραστηριότητες κλπ. Έτσι λοιπόν, συγκεντρώσαμε δεδομένα για τουλάχιστον 36% του συνολικού αριθμού των συνεδριών που περιείχαν φυσικά και τις τρεις παρεμβάσεις (anti-stress μπαλάκι, TEACCH και ενυδατική κρέμα). Η συμφωνία του 2^{ου} παρατηρητή υπολογίστηκε χρησιμοποιώντας τον τύπο: αριθμό συμφωνίας δια του αριθμού συμφωνίας συν τον αριθμό ασυμφωνίας επί τοις εκατό (100%). Το αποτέλεσμα ήταν η συμφωνία του 2^{ου} παρατηρητή να είναι 94% (εύρος 81-100%).

Κατά την διάρκεια της βασικής φάσης, όπου υπήρχε καταγραφή του χρόνου, αλλά και της έντασης του κρατήματος και σωματικής επαφής δεν υπήρξε κάποια ασυμφωνία μεταξύ μας. Επίσης, δεν υπήρξε καμία ασυμφωνία σχετικά με το αν πραγματοποιείται η παρέμβαση βάσει αρχικού πλάνου. Οι διαφορές οι οποίες υπήρξαν ήταν μικρές και αποτελούσαν το 6%. Αυτές λοιπόν, είχαν να κάνουν κυρίως με μικρές διαφορές στο χρόνο κρατήματος κατά τη φάση παρέμβασης και συντήρησης, με απόκλιση όμως δευτερολέπτων έως ενός λεπτού το μέγιστο (λιγότερες φορές). Λιγότερες ακόμα ήταν οι διαφορές μας σχετικά με τον αυτοτραυματισμό και την έντασή του κατά το μέσο της φάσης παρέμβασης, αλλά όχι με μεγάλες αποκλίσεις. Οι διαφορές κυμαίνονταν μεταξύ του επιπέδου (1)=λίγο και (2)=αρκετά.

Παρά λοιπόν αυτές τις μικρές διαφοροποιήσεις, το 94% των παρατηρήσεών μας ήταν κοινό, αλλά και όπως αναφέρθηκε όταν υπήρχαν διαφορές δεν είχαν μεγάλη απόκλιση.

Αποτελέσματα

Βασική Φάση

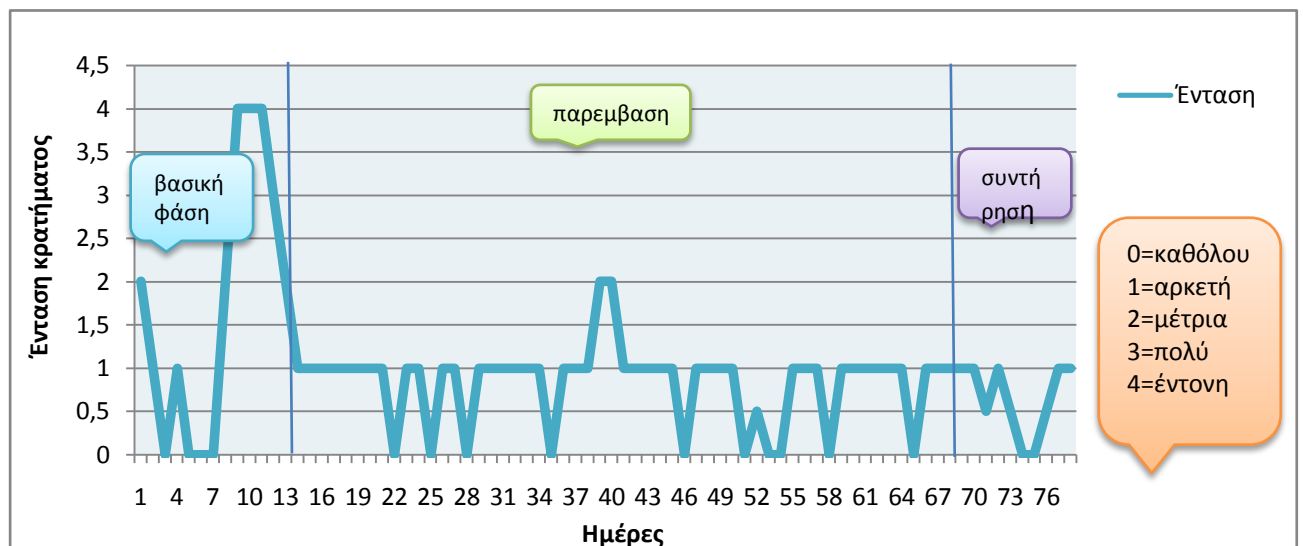
Η παρατήρηση και η συλλογή των στοιχείων για την Βασική Φάση διήρκησε 14 ημέρες, στις οποίες το άτομο είχε την εξής συμπεριφορά:

Κατά τον ερχομό της, μέσα στο σχολικό κρατά διάφορα υφασμάτινα αντικείμενα και ένα μαξιλάρι μεγάλο. Όταν φτάσει για να κατέβει θα πρέπει αρχικά να κρατήσει σφιχτά τον συνοδό για να αφήσει αυτά που κρατάει, στη συνέχεια για να

κατέβει θα πρέπει να πιάσει καλά τον εκπαιδευτή για να αφήσει τον συνοδό και να ξεκινήσει έτσι το πρόγραμμά μας. Ενώ βγάζει το μπουφάν και αφήνει την τσάντα της, συγχρόνως κρατάει εμένα είτε με τα δυο χέρια είτε εναλλάξ κατά τη διάρκεια που βγάζει το μπουφάν. Στην αίθουσα της τραπεζαρίας όπου τρώει πρωινό και μεσημεριανό, η διαδικασία που ακολουθείται είναι να παίρνουμε μαζί το πιάτο από τον πάγκο (ουσιαστικά κρατά τα χέρια μου),κατευθυνόμαστε προς το τραπέζι και αφήνουμε το πιάτο. Μετά, της δίνω εντολή να ανοίξει την καρέκλα και να κάτσει και συνήθως χρησιμοποιεί το υπόλοιπο σώμα της (πόδι, κορμό) για να διεκπεραιώσει την εντολή προκειμένου να μην με αφήσει. Κατά τη διάρκεια του γεύματος προσπαθεί να με κρατά, επομένως για να την παρακινήσω να φάει με τα δυο χέρια, την κρατάω σφιχτά εγώ. Όταν όμως παίρνει κολατσιό,- επειδή αυτό γίνεται μέσα στην τάξη- με το ένα χέρι κρατάει κάποιον και με το άλλο τρώει. Στο μπάνιο, όπου πλένουμε χέρια και δόντια μετά τα δυο βασικά γεύματα, για να κάνει σωστά τις κινήσεις ακουμπάω την πλάτης με όλο μου το σώμα. Προσπαθεί να με ακουμπήσει και να με κρατήσει και για αυτόν το λόγο ασκώ περισσότερη πίεση προς το σώμα της. Στη διάρκεια του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι συνεχώς πιασμένη είτε σε έναν από τους δυο εκπαιδευτές είτε για λίγη ώρα κρατά σφιχτά έναν άλλο εκπαιδευόμενο της τάξης τον οποίο επίσης εμπιστεύεται. Μετά το μεσημεριανό, όπου έχουν στο πρόγραμμά τους χαλάρωση, συνήθως κρατάει τον άλλον εκπαιδευόμενο. Στην αναχώρηση, ακολουθείται η ίδια διαδικασία με την άφιξη, με αντίθετη φορά. Για να αφήσει τον εκπαιδευτή κρατά γερά το συνοδό και θα τον αφήσει αφού πάρει ξανά τα παιχνιδάκια και το μαξιλάρι της (αυτά τα αντικείμενα δέχεται να τα κρατά μόνο κατά τη διάρκεια της διαδρομής μέσα στο σχολικό και όχι και σε άλλες περιστάσεις αφού βγει από αυτό).

Ακόμα, καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας, κάνει στερεοτυπικές κινήσεις, αυτοτραυματικές στα δάχτυλα των χεριών.

Η εκδήλωση της συμπεριφοράς αυτής, υπήρξε η ίδια για όλες τις ημέρες εκτός από την 9^η, 10^η και 11^η ημέρα. Η Χ. κατά τη διάρκεια των ημερών αυτών, είχε πολύ πιο έντονη εκδήλωση της συμπεριφοράς, καθώς κρατούσε κατά κύριο λόγο (98%) μόνο τους δυο εκπαιδευτές πολύ έντονα, σε σημείο που να κρατά και να σφίγγει τα ρούχα μας. Η διεξαγωγή των διάφορων δραστηριοτήτων ήταν πολύ δύσκολη έως ανύπαρκτη, λόγω του επίμονου και έντονου κρατήματος του ατόμου. Αντίστοιχες δυσκολίες υπήρχαν και στις διαδικασίες του φαγητού και της υγιεινής. Η αλλαγή αυτή, προέκυψε διότι μέσω των κινήσεων που κάνει κατά τον αυτοτραυματισμό, προκάλεσε μόλυνση σε δυο δάχτυλά της σε βαθμό που χρειάστηκε ιατρική παρέμβαση, γεγονός που αύξησε το άγχος, την ανησυχία και την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά της. Υπήρχε μεγάλη απόσπαση προσοχής και συγκέντρωσης καθώς ήταν προσηλωμένη στο πρόβλημα του χεριού της.

Πίνακας 1: Ένταση Κρατήματος κατά την διάρκεια του προγράμματος.

Επομένως, κατά την περίοδο της καταγραφής της βασικής φάσης, βλέπουμε ότι και τις 14 ημέρες υπήρχε 100% σωματική επαφή από την ίδια προς τους εκπαιδευτές και τους εκπαιδευόμενους, ενώ αυτό που ουσιαστικά άλλαζε ήταν ο βαθμός της έντασης του κρατήματος, ο οποίος κυμαινόταν (0= καθόλου, 1= αρκετή, 2= μέτρια, 3=πολύ και 4= έντονη) και έφτασε στο μέγιστο σημείο (4) τις ημέρες του προβλήματος (9^η, 10^η, 11^η ημέρα). Λόγω του γεγονότος ότι ήταν πολύ δύσκολο να μεταφέρουμε και να καταγράψουμε την ένταση με την οποία μας κρατούσε, καταλήξαμε στην κλίμακα από 0-4 για να δηλώσουμε το πόσο έντονα μας κρατούσε σε συνδυασμό με το πόσο ήρεμη ήταν ή πόσο αγχωμένη. Όταν δηλαδή το κράτημα έφτασε στο επίπεδο (4), τότε ήταν πολύ έντονη η ένταση με την οποία μας κρατούσε, στην ουσία ήταν γραπωμένη από πάνω μας, καθώς επίσης ήταν και πολύ αγχωμένη. Σε αντίθεση που όταν βρισκόταν στο επίπεδο (1), μας κρατούσε μεν συνεχώς, αλλά η ένταση ήταν μικρή με απλά κρατήματα, ενώ όταν για παράδειγμα ήταν (0), υπήρχε απλώς συνεχόμενο άγγιγμα χωρίς εντάσεις και ήταν φυσικά πιο ήρεμη.

Παρατηρώντας λοιπόν τον πίνακα 1, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι στην βασική φάση η ένταση του κρατήματος βρίσκεται σε μέτρια επίπεδα (1-2 επίπεδο) με εξαίρεση τις τρεις ημέρες που αναφέραμε όπου έφτασε στο υψηλότερο επίπεδο (4). Συγκρίνοντας όμως αυτήν την εικόνα με την εικόνα που παρουσιάζει κατά τη διάρκεια της παρέμβασης, βλέπουμε ότι υπάρχει αισθητή βελτίωση με την ένταση να κυμαίνεται από το επίπεδο 1 – επίπεδο 0 στο μεγαλύτερο μέρος του προγράμματος. Μοναδική, αλλά μικρή σχετικά ανοδική πορεία υπήρξε κατά την διάρκεια της εβδομάδας προσαρμογής όπου μέχρι να εγκλιματιστεί ξανά στο πλαίσιο του κέντρου και των δραστηριοτήτων υπήρχε μία ένταση επιπέδου 2. Στην υπόλοιπη πορεία της όπως φαίνεται, είχαμε αισθητή μείωση της έντασης καθώς και την συντήρησή της.

Ανάλυση δεδομένων

Στη συνέχεια, ακολουθούν τα δεδομένα σχετικά με την πορεία της Χ. σε κάθε παρέμβαση. Η περιγραφή της πορείας της γίνεται ανά βδομάδα, ενώ ακολουθεί στην κάθε παρέμβαση αντίστοιχος πίνακας ο οποίος μας δείχνει την εξέλιξη της χρονικής διάρκειας που εκτελεί μόνη της την κάθε δραστηριότητα μέρα με την μέρα.

Παρέμβαση με χρήση anti – stress μπαλάκι

Για την παρέμβαση με το *anti – stress μπαλάκι* έχουμε την εξής εξέλιξη:

1^η Εβδομάδα: Έρχεται σε επαφή με το μπαλάκι και με σωματική καθοδήγηση, της εξηγούμε τι πρέπει να κάνει και πώς να το χρησιμοποιεί. Καθόμαστε δίπλα της, μας πιάνει και μαζί με εμάς γίνεται η κίνηση και μετράμε συγχρόνως. Λόγω της αριστερής πλευρίωσης και των προβλημάτων άγχους, έλλειψης προσοχής και συγκέντρωσης, καθώς και της έντονης ανασφάλειας που εκφράζει, καθόμαστε από την αριστερή της πλευρά.

2^η Εβδομάδα: Καθόμαστε από την αριστερή πλευρά. Κάθεται δίπλα μας και μας ακουμπάει, έχει συνηθίσει την διαδικασία και υπάρχει επικοινωνία. Ζητάει και μόνη της το μπαλάκι της δυο τελευταίες μέρες τις εβδομάδας. Ξεκινάμε τη διαδικασία με σωματική καθοδήγηση και μετρώντας, ενώ σταδιακά υπάρχει περισσότερο λεκτική καθοδήγηση και όχι σωματική.

3^η Εβδομάδα: Την πρώτη μέρα αναρωτιέται από μόνη της «το μπαλάκι;», οπότε καθόμαστε δίπλα της και ακολουθούμε την ίδια διαδικασία. Μας κρατάει από το ένα χέρι και με το άλλο κάνει ενώ κάθομαι από την δεξιά πλευρά τώρα. Ξεκινάω με σωματική καθοδήγηση και στη συνέχεια την αφήνω να κάνει μόνη της μόνο με λεκτική καθοδήγηση.

4^η Εβδομάδα: Καθόμαστε από την δεξιά πλευρά της, κρατώντας το ένα χέρι και η διαδικασία εξελίσσεται όπως και την προηγούμενη εβδομάδα, παροτρύνοντάς την μόνο λεκτικά.

5^η Εβδομάδα: Ακουμπάμε μόνο τα πόδια της και επιμένουμε να έχει τα χέρια στο τραπέζι. Της δίνουμε το μπαλάκι και την παροτρύνουμε να ξεκινήσει. Μιλά και υπάρχει διάσπαση και στο λεκτικό και το πρακτικό κομμάτι της διαδικασίας. Τις πρώτες τρεις (3) μέρες κρατούσε και το ένα χέρι ενώ τις δύο τελευταίες μέρες δεχόταν μόνο την επαφή με τα πόδια.

6^η Εβδομάδα: Βρισκόμαστε σε εβδομάδα προσαρμογής καθώς μεσολάβησε μια εβδομάδα διακοπών. Την πρώτη μέρα της εβδομάδας δεν υπάρχει ιδιαίτερη συγκέντρωση ούτε καλή συνεργασία. Ήταν αρκετά αναστατωμένη. Στη διάρκεια τις εβδομάδας από το 2^ο 20λεπτο της 2^{ης} μέρας μέχρι την 4^η ημέρα περάσαμε από τα πρώτα στάδια όπου μας έπιανε και καθόμασταν από την αριστερή πλευρά, ενώ από το 2^ο 20λεπτο της 4^{ης} ημέρα και μετά άρχισε να συνεργάζεται και να μπαίνει στην διαδικασία ξανά.

7^η Εβδομάδα: Από την αρχή της εβδομάδας άρχισε να συγκεντρώνεται καλά στη διαδικασία και να ζητά από μόνη της το μπαλάκι. Βρισκόμαστε από την δεξιά πλευρά και δίνουμε σωματική και λεκτική καθοδήγηση. Στη συνέχεια περιοριζόμαστε στην λεκτική καθοδήγηση και εκείνη συνεχίζει, έχοντας αρκετή συγκέντρωση. Την ακουμπάμε από την δεξιά πλευρά στα πόδια αλλά και στο χέρι και διεκπεραιώνει την διαδικασία.

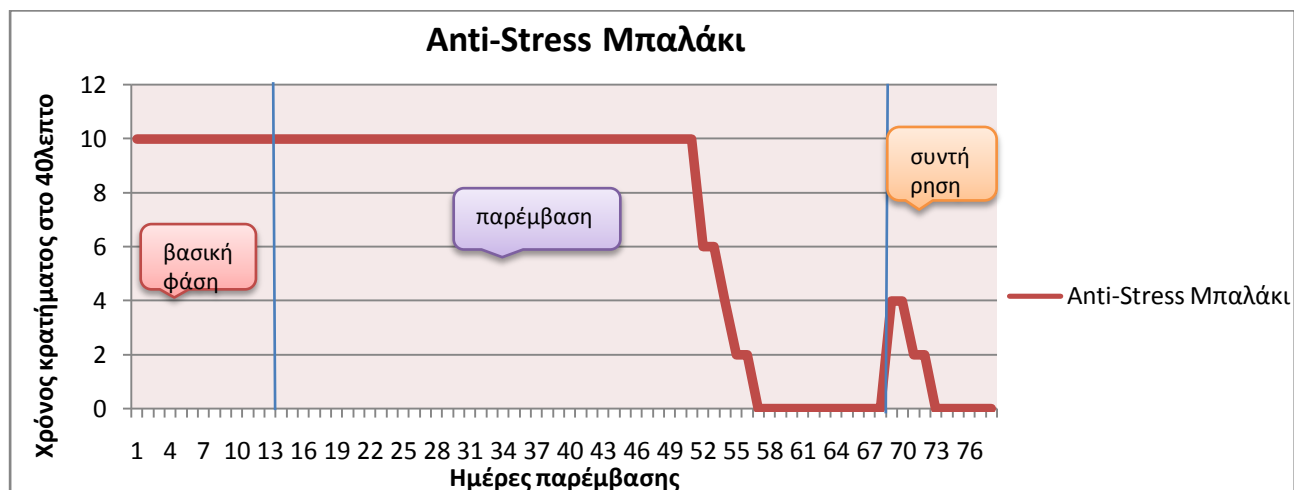
8^η Εβδομάδα: Ξεκινάμε την εβδομάδα με προσπάθεια να της ακουμπάμε μόνο τα πόδια από την δεξιά πλευρά αλλά αυτό δείχνει να μην ευδοκιμεί, επομένως ξαναγυρίζουμε στην αριστερή πλευρά ακουμπώντας μόνο τα πόδια της και έτσι το

δέχτηκε. Βέβαια, υπήρχε πέραν της λεκτικής καθοδήγησης και σωματική μέχρι να συνειδητοποιήσει ότι ακουμπάμε μόνο τα πόδια της.

9^η Εβδομάδα: Η εβδομάδα ξεκίνησε πολύ καλά έχοντας μεγάλη συγκέντρωση σε αυτό που κάνει και με εμάς να βρισκόμαστε από την αριστερή πλευρά ακουμπώντας μόνο τα πόδια. Στο 2^ο 20λεπτο της δεύτερης μέρας περνάμε από την δεξιά πλευρά ακουμπώντας μόνο τα πόδια. Την βοηθάμε λίγο σωματικά στην αρχή ενώ αρχίζουμε να της τονίζουμε να έχει το άλλο χέρι της ακουμπισμένο στο τραπέζι. Στη διάρκεια της διαδικασίας της υπενθυμίζαμε να χει το χέρι κάτω. Στο τέλος της εβδομάδας υπήρχε μεγάλη βελτίωση και μείωση στο χρόνο που μας κρατά.

10^η Εβδομάδα: Συνεχίζουμε να βρισκόμαστε από την δεξιά πλευρά και να ακουμπάμε μόνο τα πόδια της και εκείνη ακολουθεί μόνη της την όλη διαδικασία ενώ συγχρόνως έχει μάθει το δεξί της χέρι να βρίσκεται ακουμπισμένο στο τραπέζι. Στο τέλος της εβδομάδας κάνει μόνη της την όλη διαδικασία χωρίς σωματική επαφή.

11^η Εβδομάδα: Η όλη διαδικασία είχε φυσιολογική ροή και την εκτελούσε σαν μάθημα με μεγάλη συγκέντρωση και προσοχή. Η στάση μας ήταν σαν την προηγούμενη εβδομάδα από τη δεξιά πλευρά και χωρίς σωματική επαφή, αλλά με λεκτική.

Σύμφωνα λοιπόν με τις εβδομαδιαίες αναλύσεις που προηγήθηκαν και βάσει του πίνακα2 βλέπουμε την πορεία της X., το πόσο δηλαδή μειώνεται ο χρόνος της σωματικής επαφής κατά τη διάρκεια της παρέμβασης. Η ουσιαστική εξέλιξη ξεκινά την 9^η εβδομάδα όπου φαίνεται και στο πίνακα ότι ξεκινά η μείωση στον χρόνο που μας κρατά και βελτιώνεται ακόμα περισσότερο τις δυο τελευταίες εβδομάδες με κορύφωση την τελευταία, κατά την οποία εκτελεί μόνη της την δραστηριότητα. Έτσι, έχουμε μια εικόνα στην οποία βλέπουμε ότι από τα δέκα λεπτά (10'), στο 40λεπτο της παρέμβασης, που μας κρατάει καθ' όλη τη διάρκεια της δραστηριότητας μέχρι και την 51^η μέρα, να μειώνεται σταδιακά η σωματική επαφή στα έξι λεπτά (6') την 52^η μέρα, την 54^η να μειώνεται στα τέσσερα λεπτά (4'), την 55^η να γίνεται δύο λεπτά (2') και από την 57^η μέρα έως το τέλος του θεραπευτικού προγράμματος (68^η μέρα) να μειώνεται εντελώς και να μην υπάρχει σωματική επαφή την ώρα εκτέλεσης της παρέμβασης. Όλη αυτή η πορεία, μας δείχνει την θετική εξέλιξη της X. με βάση αυτήν την δραστηριότητα καθώς στο τέλος της είχαμε το επιθυμητό αποτέλεσμα της μείωσης της σωματικής επαφής.

Παρέμβαση με δραστηριότητες προσαρμοσμένου TEACCH

Στη συνέχεια έχουμε την πορεία της X. στην διάρκεια του θεραπευτικού προγράμματος με τις δραστηριότητες του προσαρμοσμένου TEACCH:

1^η Εβδομάδα: Παίρνουμε μαζί την κάρτα μεταβίβασης και μεταφέρεται στο κεντρικό τραπέζι. Είναι «γαντζωμένη» επάνω μας και έτσι, καθόμαστε δίπλα της από την αριστερή πλευρά έχοντας την αγκαλιά και με σωματική επαφή και καθοδήγηση της δείχνουμε τις δραστηριότητες λέγοντάς συγχρόνως τις εντολές. Ουσιαστικά εμείς

κάνουμε την όλη διαδικασία κινώντας τα χέρια της και εκείνη ενώ την κρατάμε προσπαθεί να κρατήσει εμάς.

2^η Εβδομάδα: Αυτή η εβδομάδα κυλά όμοια με την προηγούμενη, όπου εμείς ουσιαστικά εκτελούμε τις εντολές που δίνουμε μετακινώντας τα χέρια της και έχοντας την ίδια θέση - στάση.

3^η Εβδομάδα: Πηγαίνουμε μαζί να πάρουμε την κάρτα μεταβίβασης, και εκεί της δίνω εντολή να την πιάσει μόνη της ενώ εγώ την κρατάω σφιχτά από τον καρπό. Ξεκινάμε με το να μην είμαι πια καθιστή, αλλά στέκομαι όρθια από πίσω της σκυμμένη και κρατώντας εγώ τα χέρια της, της δείχνω την δραστηριότητα και την εκτελούμε μαζί.

4^η Εβδομάδα: Αυτή τη βδομάδα ξεκινάμε με το να την ακουμπάω από τους ώμους και μόνο με λεκτική παρότρυνση να της δίνω εντολές. Υπάρχει φυσικά αρκετή διάσπαση, πειράζει τα χέρια της κάνοντας ήπιες αυτοτραυματικές κινήσεις, ενώ η διαδικασία ολοκληρώνεται με δική μας σωματική βοήθεια. Στο σύνολο υπήρξε σχεδόν διπλάσιος χρόνος εκτέλεσης της όλης διαδικασίας από 10' το κάθε 20λεπτο σε 18' τη φορά.

5^η Εβδομάδα: Πηγαίνουμε μαζί για την κάρτα, την ακουμπάω από τους ώμους και αφού της δοθεί η εντολή πιάνει την κάρτα και μετακινούμαστε στο κεντρικό τραπέζι. Την ακουμπάω πάλι στους ώμους, νιώθουμε ότι σταδιακά αρχίζει και χαλαρώνει. Εκείνη με ακουμπάει για ελάχιστα δευτερόλεπτα ως επιβεβαίωση, ενώ από την πλευρά μου υπάρχει συνεχής λεκτική παρότρυνση. Ακολουθεί και εκτελεί την διαδικασία μέσα στο χρόνο της, ενώ στο τέλος της εβδομάδας έχουμε αισθητή μείωση των αυτοτραυματικών κινήσεων, γεγονός που μας δείχνει ότι συγκεντρώνεται όλο και περισσότερο.

6^η Εβδομάδα: Βρισκόμαστε σε εβδομάδα προσαρμογής μετά από διακοπές. Κυμαινόμαστε μεταξύ της 4^{ης} και 5^{ης} εβδομάδας. Την πρώτη μέρα την κατευθύνω να πάρει την κάρτα ενώ από το τέλος της δεύτερης μέρας την ακουμπάω από τους ώμους σφιχτά και την πιάνει μόνη της. Στο κεντρικό τραπέζι την κρατάμε από τους ώμους, τις πρώτες δυο μέρες μέχρι να εγκλιματιστεί υπάρχει μεγαλύτερη απόσπαση προσοχής και κάποιες αυτοτραυματικές κινήσεις, ενώ στην αρχή της δίνω μικρή σωματική κατευθυντήρια βοήθεια. Από την 3^η μέρα, δείχνει πιο συγκεντρωμένη, μπαίνει στο κλίμα και επικρατεί κατά κύριο λόγο η λεκτική παρότρυνση.

7^η Εβδομάδα: Αυτή την εβδομάδα, μετακινούμαι και η θέση του εκπαιδευτή γίνεται από την όρθια στάση στην απέναντι πλευρά και στο συγκεκριμένο άτομο να κρατάω τα πόδια της με τα πόδια μου¹ κάτω από το τραπέζι και τα χέρια από την πάνω μεριά. Μου κρατάει και τα δυο χέρια. Της εξηγώ την κατάσταση και την αλλαγή θέσης και για τις δυο πρώτες μέρες υπάρχει και σωματική καθοδήγηση. Την υπόλοιπη εβδομάδα, της κρατάω, πέραν των ποδιών, το ένα χέρι (δεξί) και με το άλλο κάνει δουλειά.

8^η Εβδομάδα: Ξεκινάμε κρατώντας της το ένα χέρι και κατά αυτόν τον τρόπο συνεχίζεται όλη η εβδομάδα, με λεκτική παρότρυνση «συνέχισε..» κλπ, ώστε να συντομεύει την διαδικασία.

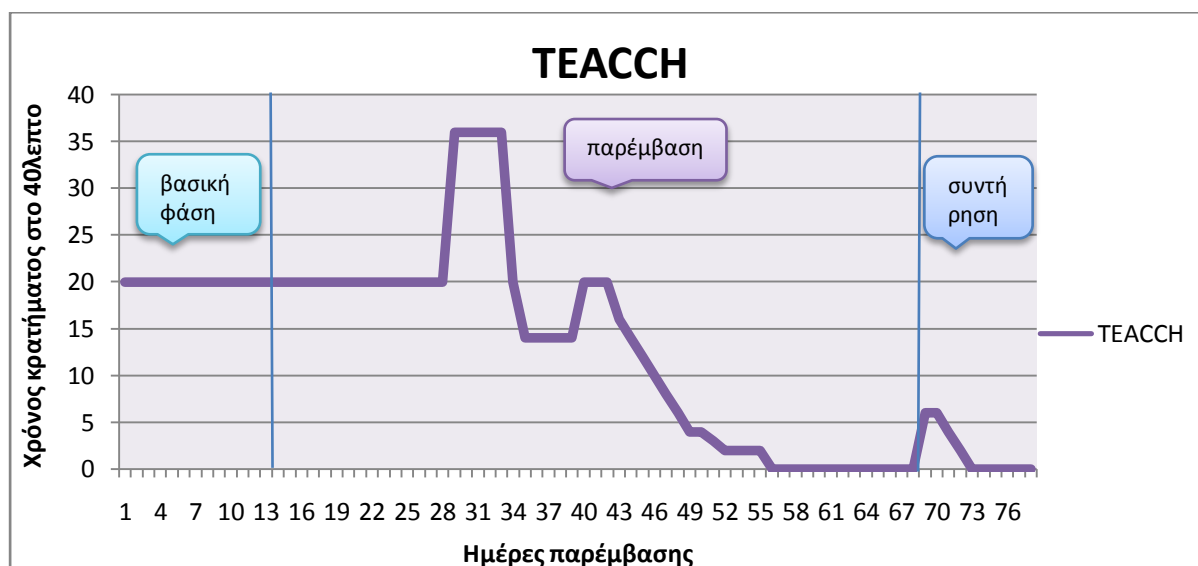
9^η Εβδομάδα: Αυτή την εβδομάδα, αρχίζω και κρατάω μόνο τα πόδια της (όπου πλέον έχει χαλαρώσει και απλά έχει τα δικά της πόδια ανάμεσα από τα δικά μου), ενώ και τα δυο της χέρια δουλεύουν. Υπάρχει λεκτική παρότρυνση όταν καθυστερεί και λίγη σωματική με ένα μικρό απαλό άγγιγμα για να συνεχίσει. Είναι

¹ Στο συγκεκριμένο άτομο, όταν λέμε ότι ακουμπάμε με τα πόδια μας τα δικά του, σημαίνει ότι τα πόδια μας είναι «αναμειγμένα» μεταξύ τους και υπάρχει πίεση – δύναμη έτσι ώστε να καταλαβαίνει ότι υπάρχει επαφή και να σιγουρευτεί ότι δεν θα τα πάρουμε ανά πάσα στιγμή.

πολύ πιο συγκεντρωμένη και έχει μειωθεί κατά πολύ ο αυτοτραυματισμός. Την κάρτα μεταβίβασης την παίρνει πλέον άνετα μόνη της και εγώ την ακουμπάω μόνο στον έναν ώμο.

10^η Εβδομάδα: Με απλό πλέον ακούμπημα, παίρνει την κάρτα, καθόμαστε και ακουμπάω μόνο τα πόδια της. Εκείνη ξεκινά και κάνει τις δραστηριότητες κανονικά. Αφού λοιπόν τις κάνει σωστά, από τη 2^η ημέρα της δίνεται εντολή να πάρει την κάρτα μεταβίβασης για το ατομικό τραπέζι. Παίρνει την κάρτα και κάθεται στο ατομικό. Η διαδικασία κυλά κανονικά και ως σωματική επαφή υπάρχει ένα απαλό άγγιγμα στον ώμο έτσι ώστε και να μας νιώθει και να είναι ήρεμη, άλλα και τα χέρια της να είναι ελεύθερα και να δουλεύει σωστά.

11^η Εβδομάδα: Οι δραστηριότητες φαίνονται πια πως είναι κατεκτημένες. Όλη την εβδομάδα κάθεται στο ατομικό και δουλεύει και από την μεριά μας υπάρχει λεκτική παρότρυνση και απαλό άγγιγμα στον ώμο.

Πίνακας 3: Χρόνος κρατήματος κατά τη διάρκεια παρέμβασης με δραστηριότητες TEACCH.

Βάσει λοιπόν των παραπάνω δεδομένων , αλλά και βάσει του πίνακα3, μπορούμε να δούμε ότι η Χ. είχε αρκετά σκαμπανεβάσματα μέχρι να σταθεροποιηθεί κάπως η συμπεριφορά της. Παρατηρούμε επίσης, ότι κατά την τέταρτη εβδομάδα όπου σταματάμε να την κρατάμε και να μας κρατά κανονικά, αλλά ξεκινάμε να την ακουμπάμε από τον ώμο, αυξάνεται ο χρόνος με τον οποίο χρειάζεται να εκτελέσει την δραστηριότητα σχεδόν στο διπλάσιο, όπως επίσης υπάρχει και αρκετή ανησυχία και εκδήλωση στερεοτυπικών – αυτοτραυματικών κινήσεων στα δάχτυλα. Παρ' όλα αυτά, στη συνέχεια βλέπουμε ότι αρχίζει και συνηθίζει και επανέρχεται και καλυτερεύει τις επόμενες μέρες. Την έκτη (6^η) εβδομάδα, όπου είναι εβδομάδα προσαρμογής βλέπουμε ότι παλινδρομεί λίγο, αλλά στη συνέχεια μπαίνει ξανά στο κλίμα της παρέμβασης και ο χρόνος της επαφής μειώνεται όπως επίσης και ο αυτοτραυματισμός. Τις τελευταίες δυο εβδομάδες, έχει ήδη περάσει στο ατομικό τραπέζι, είναι πολύ πιο ήρεμη και εκείνη δεν μας κρατά καθόλου, αλλά εκτελεί κανονικά τις δραστηριότητες με ένα απλό δικό μας άγγιγμα στον ώμο.

Παρέμβαση με ενυδατική κρέμα

Τέλος, έχει σειρά η παρέμβαση με την χρήση της ενυδατικής κρέμας, η οποία όπως ήδη έχουμε αναφέρει χρησιμοποιείται στο τέλος και ως ενίσχυση, αφού είναι κάτι που της αρέσει και την ανακουφίζει από τους τραυματισμούς που έχει προκαλέσει στα χέρια της.

1^η Εβδομάδα: Ερχόμαστε σε επαφή με την κρέμα, αφού έχουμε φτιάξει τα χεράκια της απομακρύνοντας πετσάκια και σκληρύνσεις. Της εξηγούμε τι πρόκειται να επακολουθήσει, την ρωτάμε εάν θέλει και εκείνη μας ανταποκρίνεται θετικά. Βάζω κάποια ποσότητα κρέμας στα χέρια μου και στην συνέχεια αρχίζω και της κάνω ελαφρά μασάζ ιδίως στις άκρες των δαχτύλων. Η ίδια δέχεται την διαδικασία, βέβαια

παθητικά, αλλά δείχνει να της αρέσει. Στην αρχή, ενώ καθόμαστε διαγώνια δίπλα της δείχνει λίγο πιο σφιγμένη και τα πόδια της είναι «μπλεγμένα» στα δικά μου και με το ένα χέρι της με πιάνει και στο άλλο να ακολουθείται η διαδικασία.

2^η Εβδομάδα: Η διαδικασία αυτή την εβδομάδα κυλά όπως την προηγούμενη. Την τρίτη ημέρα προσπαθώ να έχω τα πόδια της ανάμεσα στα δικά και όχι όπως πριν. Όσον αφορά τα χέρια της, προσπαθεί να με πιάνει, αλλά καταφέρνουμε στο ένα να κάνω μασάζ και να με κρατάει εναλλάξ από τον καρπό στο άλλο. Συνεχίζω να κάνω εγώ την όλη διαδικασία.

3^η Εβδομάδα: Συνεχίζω να κάνω εγώ την διαδικασία και με λεκτική παρότρυνση της ζητάω να έχει τα χέρια κάτω, στο τραπέζι, λέγοντάς της ότι την κρατάω εγώ και της ακουμπάω και τα πόδια (έχοντάς τα ανάμεσα στα δικά μου). Σφίγγω λίγο παραπάνω τα πόδια της και προσπαθώ το χέρι με το οποίο με κρατάει να το έχει στο τραπέζι κάτω από τον καρπό μου. Όλη η εβδομάδα περνά έτσι και με αρκετές υπενθυμίσεις ότι την κρατάω όταν προσπαθεί να με κρατήσει εκείνη.

4^η Εβδομάδα: Η εβδομάδα ξεκινά όπως η προηγούμενη, αλλά από το τέλος της 2^{ης} μέρας φαίνεται πιο ήρεμη και δεν κάνει προσπάθειες να με κρατήσει εκείνη, ενώ βέβαια ασκώ πίεση στα πόδια και στο χέρι που χει κάτω από τον καρπό μου.

5^η Εβδομάδα: Την κατευθύνω λεκτικά, αλλά και σωματικά αφού πιάνω τα χέρια της και ξεκινάμε να κάνουμε τις κινήσεις μαζί. Αρχικά κρατάμε την κρέμα, την ανοίγουμε και στη συνέχεια παίρνουμε ποσότητα και βάζουμε στα χέρια εναλλάξ. Τα πόδια της παραμένουν ανάμεσα στα δικά μου και σφιχτά.

6^η Εβδομάδα: Βρισκόμαστε στην εβδομάδα προσαρμογής, όπου παλινδρομούμε και είμαστε όπως την 3^η εβδομάδα. Στα μέσα της εβδομάδας δέχεται περισσότερο να βρίσκεται το χέρι της κάτω από το δικό μου και να κάνει λιγότερες προσπάθειες να με πιάσει.

7^η Εβδομάδα: Την κατευθύνω λεκτικά, στη αρχή κάνουμε μαζί την κίνηση και σταδιακά της ζητάω να απλώσει την κρέμα μόνη της, ακουμπώντας την με τα δάχτυλά μου στην πάνω πλευρά του χεριού της, ενώ τα πόδια της συνεχίζουν να βρίσκονται ανάμεσα στα δικά μου. Την 3^η ημέρα την παροτρύνω να ανοίξει μόνη της την κρέμα, να πάρει κάποια ποσότητα και να την απλώσει, ενώ εγώ την ακουμπάω πάλι από την πάνω πλευρά του χεριού και προσπαθώ να έχω ανάμεσα στα πόδια μου μόνο το ένα της πόδι. Οι αυτοτραυματισμοί έχουν περιοριστεί και δεν υπάρχουν καθόλου.

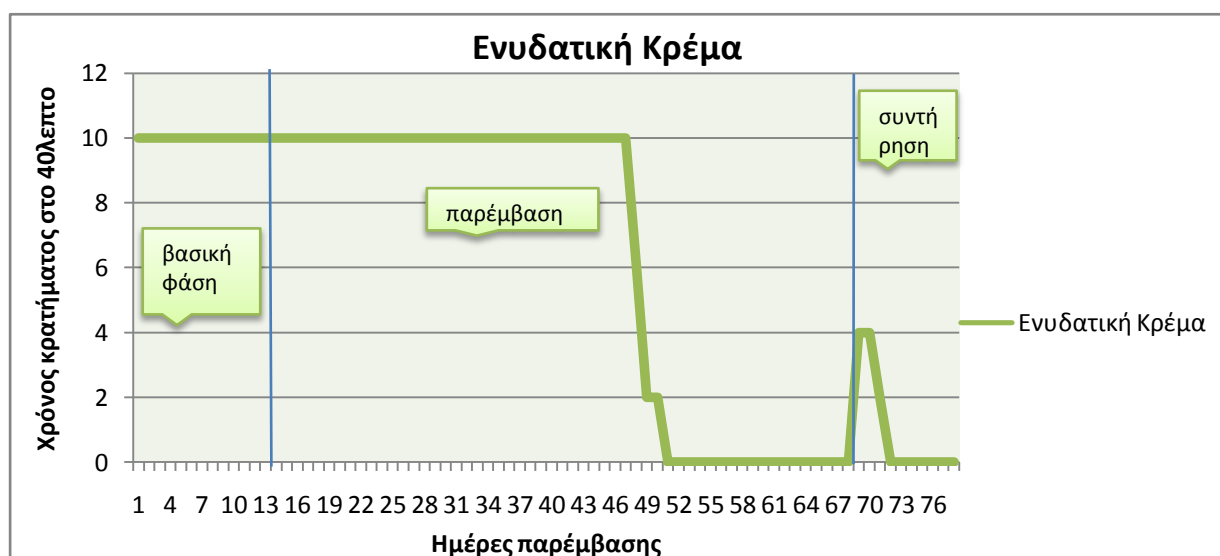
8^η Εβδομάδα: Έχει αρχίσει και γίνεται πιο ενεργητική, άλλωστε της αρέσει η όλη διαδικασία. Συνεχίζω με λεκτική παρότρυνση και καθοδήγηση στο να κάνει μόνη της την δραστηριότητα ακουμπώντας την από την πάνω πλευρά. Βέβαια, δεν μπορεί να ορίσει καλά την ποσότητα την οποία βάζει, αλλά αυτό δεν μας ενοχλεί στην παρούσα φάση. Την ενισχύω λεκτικά αν πάει να σταματήσει ή αργεί και της δείχνω πώς να κάνει καλύτερα τις άκρες των δαχτύλων. Κρατάω μόνο το ένα πόδι ανάμεσα και πιο χαλαρά πλέον. Είναι πλέον αρκετά πιο συγκεντρωμένη σε αυτό που κάνει.

9^η Εβδομάδα: Συνεχίζουμε με αρκετή λεκτική καθοδήγηση καθώς πλέον προσπαθώ να την ακουμπάω μόνο από το πλάι στα πόδια της. Στην αρχή «τσιτώθηκε» λίγο, αλλά με ενίσχυση της λεκτικής επικοινωνίας και επιβεβαιώνοντάς την ότι βρίσκομαι δίπλα της, δεν θα φύγω κλπ, επανήλθε και έκανε τη δραστηριότητα όπως πριν. Εκείνη βέβαια, προσπαθεί και με ακουμπάει και με την

μύτη του ποδιού της. Από το 2^ο 20λεπτο της δεύτερης μέρας δείχνει αρκετή βελτίωση και στον τρόπο που απλώνει την κρέμα στις άκρες των δαχτύλων.

10^η Εβδομάδα: Με αύξηση του ακουστικού ερεθίσματος, μόνο την πρώτη μέρα αυτής της εβδομάδας με ακουμπάει με την άκρη του ποδιού της. Τις υπόλοιπες μέρες την ακουμπάω μόνο εγώ από το πλάι και εκείνη έχοντας πλέον κατακτήσει την δραστηριότητα την ακολουθεί σωστά και το χαίρεται.

11^η Εβδομάδα: Από την πρώτη κιόλας μέρα όταν έρχεται η σειρά της κρέμας, μας ζητά από μόνη της, λέγοντας «θέλω την κρεμούλα». Εγώ την ακουμπάω απλά στο πλάι του ποδιού και εκείνη εκτελεί κανονικά την όλη διαδικασία. Έχουμε προσπαθήσει να μειώσουμε λίγο την ποσότητα που παίρνει, αλλά ακόμα δεν μπορεί να την ελέγξει καλά.

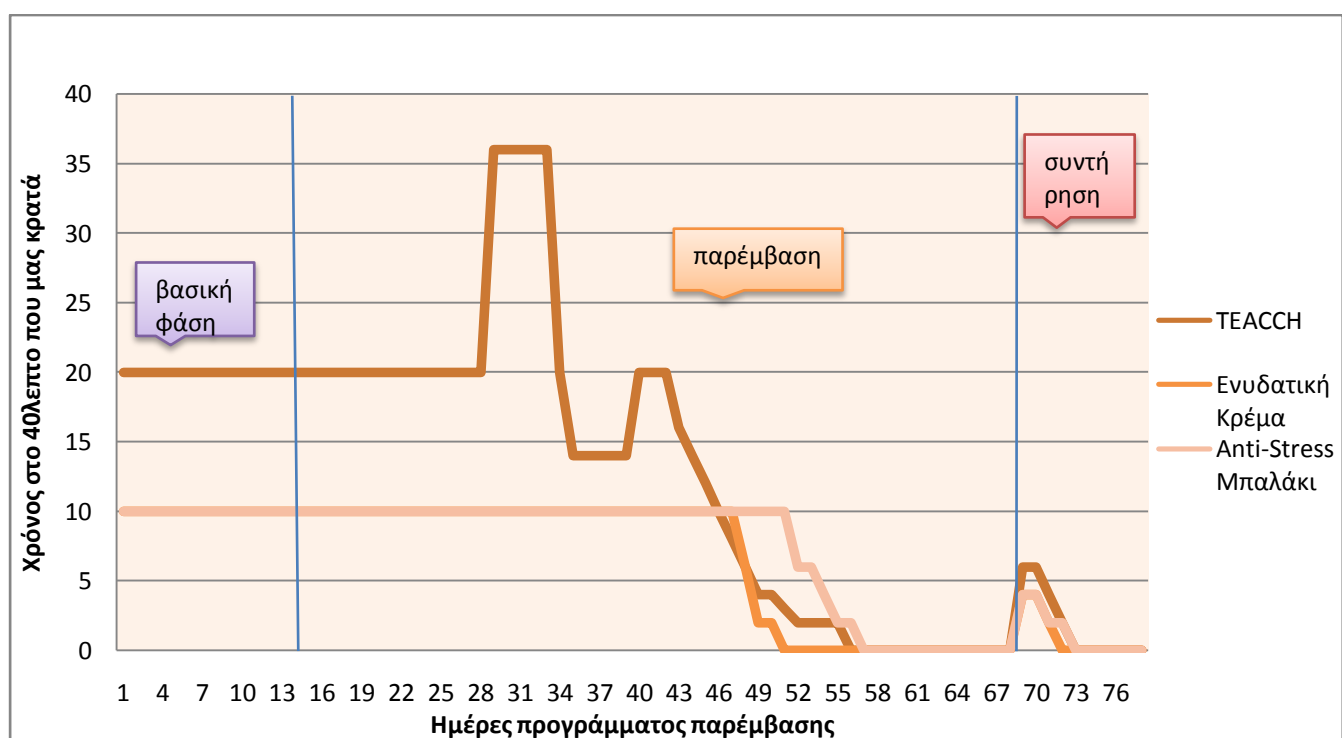

Πίνακας 4: Χρόνος κρατήματος κατά τη διάρκεια παρέμβασης με χρήση ενυδατικής κρέμας.

Σύμφωνα με τα εβδομαδιαία στοιχεία που μας δίνονται παραπάνω, αλλά και βάσει του πίνακα 4, διαπιστώνουμε ότι και αυτή η δραστηριότητα είχε στο τέλος τα επιθυμητά αποτελέσματα. Μπορεί να υπάρχει ακόμα στο τέλος κάποια σωματική επαφή, αλλά είναι χωρίς ένταση και στην ουσία δεν μας κρατάει εκείνη παρά υπάρχει

ένα δικό μας απαλό άγγιγμα. Επιπλέον, δεν υπάρχουν καθόλου αυτοτραυματισμοί. Ήδη από την όγδοη (8^η) εβδομάδα η σωματική μας επαφή περιορίζεται μόνο από τη δική μας την πλευρά, ακουμπώντας τη απλά στο πόδι της από το πλάι ενώ εκείνη είναι ήρεμη και εκτελεί την διαδικασία κανονικά και με ευχαρίστηση. Παρατηρούμε επίσης, ότι αυτή η παρέμβαση έχει τις λιγότερες διακυμάνσεις από τις προηγούμενες δυο.

Στη συνέχεια, ακολουθεί ο πίνακας 5, όπου είναι ένας συγκεντρωτικός πίνακας και των τριών παρεμβάσεων στον οποίο μπορούμε να παρατηρήσουμε συνολικά την εξέλιξη της Χ. σε όλο το θεραπευτικό παρεμβατικό πρόγραμμα.

Πίνακας 5: Συνολική πορεία και των 3 παρεμβάσεων.

Βάσει λοιπόν του πίνακα 5 παρατηρούμε με μια πρώτη πρόχειρη ματιά ότι όλες οι παρεμβάσεις που χρησιμοποιήσαμε είχαν αποτέλεσμα στο τέλος, καθώς υπήρχε και συντήρηση αυτών. Αυτό που μπορούμε να διακρίνουμε είναι ότι οι

δραστηριότητες του TEACCH είναι αυτές που είχαν πρώτες κάποια αλλαγή. Στην αρχή, γύρω στην 4^η εβδομάδα λόγω αλλαγής της θέσης μας, βλέπουμε ότι υπάρχει αύξηση του χρόνου, αλλά στη συνέχεια έχει καθοδική πορεία. Μεσολαβεί μια μεταβατική περίοδος, όπου υπάρχει κάποια παλινδρόμηση, έπειτα όμως έχουμε ξανά βελτίωση έως ότου εκείνη να μην μας κρατά και να υπάρχει ένα απλό άγγιγμα που και που από τη δική μας πλευρά. Όσον αφορά την παρέμβαση που έρχεται δεύτερη σε αλλαγή, είναι η χρήση της ενυδατικής κρέμας. Βλέπουμε ότι από την 8^η εβδομάδα και μετά υπάρχει μεγάλη βελτίωση και μείωση στον χρόνο κατά τον οποίο μας κρατά, χωρίς κάποια παλινδρόμηση από εκεί και πέρα. Τέλος, η παρέμβαση με το anti-stress μπαλάκι είναι αυτή που ξεκινά την καθοδική της πορεία από την 9^η εβδομάδα και μετά και συνεχίζει έως ότου να εκτελεί την δραστηριότητα από μόνη της.

Επομένως, με βάσει τα στοιχεία αυτά, βλέπουμε ότι ο βασικός μας στόχος πραγματοποιήθηκε έως ένα βαθμό. Η Χ. μπόρεσε να μειώσει την σωματική επαφή κάνοντας κάτι άλλο. Μέσω λοιπόν αυτών των δραστηριοτήτων, υπήρξε σταδιακή απευαισθητοποίηση της επαφής.

Φάση συντήρησης

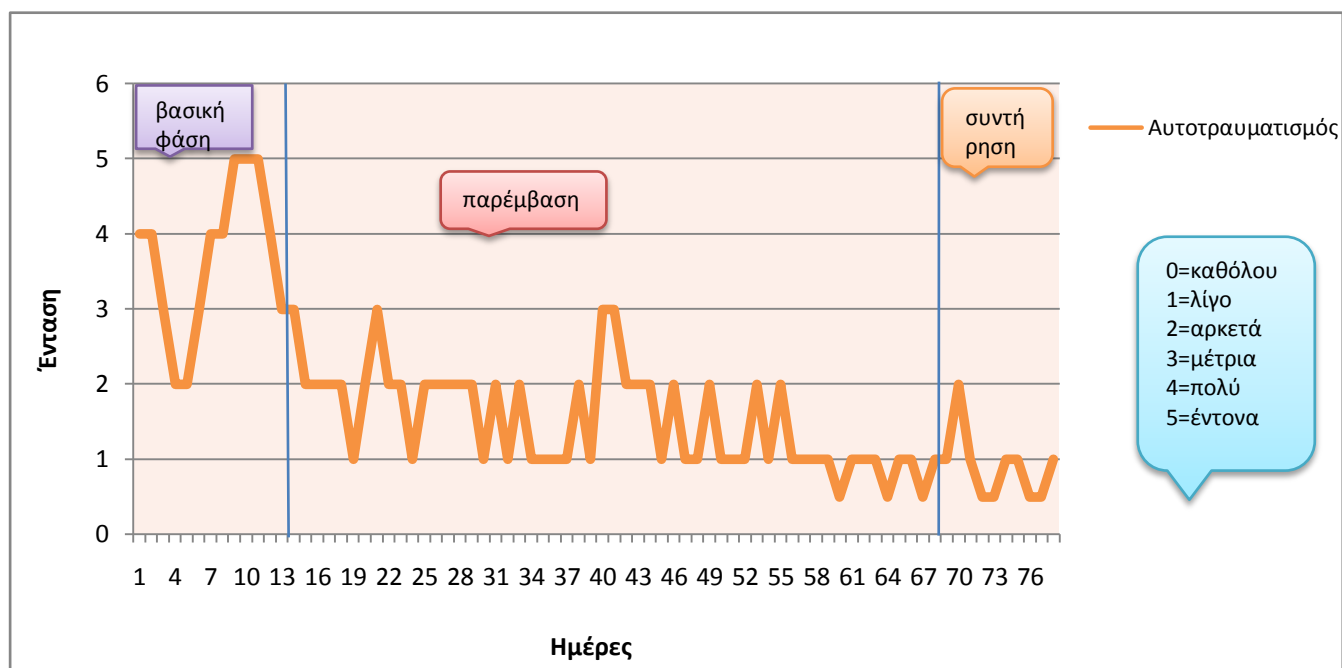
Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι μετά από διάστημα αποχής δυο εβδομάδων, μετά τη λήξη του παρεμβατικού προγράμματος υπήρξε ξανά νέα καταγραφή δεδομένων πάνω στις ίδιες παρεμβάσεις για να διαπιστωθεί εάν υπήρχε συντήρηση αυτών. Παρατηρώντας λοιπόν τον πίνακα5, μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι είχαμε συντήρηση σε όλες μας τις δραστηριότητες και μάλιστα, κατά την δεύτερη εβδομάδα της συντήρησης η Χ. λειτουργούσε αυτόνομα έχοντας κατακτήσει όλες τις παρεμβάσεις που είχαμε εκτελέσει όλο αυτό το διάστημα. Όσον αφορά λοιπόν, τις

δραστηριότητες προσαρμοσμένου TEACCH, παρατηρούμε ότι υπήρξε συντήρηση των δραστηριοτήτων σε ικανοποιητικό επίπεδο. Τις πρώτες μέρες υπήρξε μεν κάποια επαφή με εμάς, αλλά την τελευταία εβδομάδα επανήλθε και πάλι όπως ήταν στο τελικό στάδιο της φάσης παρέμβασης. Σχετικά με την χρήση ενυδατικής κρέμας, στην φάση αυτή, φαίνεται να υπάρχει μια μικρή παλινδρόμηση όπως ήταν αναμενόμενο για τις πρώτες ημέρες, αλλά όπως και στην προηγούμενη παρέμβαση την τελευταία εβδομάδα, λειτουργεί αυτόνομα κατά την χρήση της ενυδατικής κρέμας. Τέλος, υπάρχει συντήρηση και για την παρέμβαση με το anti-stress μπαλάκι με αντίστοιχο ρυθμό όπως στις δυο παραπάνω, έχοντας αυτονομία την δεύτερη εβδομάδα.

Αυτοτραυματισμός και άλλες αλλαγές συμπεριφοράς

Αυτοτραυματισμός

Όσον αφορά το δεύτερο στόχο που είχαμε, την μείωση δηλαδή των στερεοτυπικών και αυτοτραυματικών κινήσεων, μπορούμε να παρατηρήσουμε τον πίνακα που ακολουθεί και να δούμε την πορεία του.

Πίνακας 6: πορεία και ένταση αυτοτραυματισμού.

Ο τρόπος με τον οποίον κωδικοποιούμε και σε αυτόν τον πίνακα την ένταση είναι παρόμοιος με τον τρόπο κωδικοποίησης του πίνακα1. Λόγω του ότι είναι δύσκολο να μεταφέρουμε την ένταση που παρατηρούσαμε και υπήρχε εκείνες τις στιγμές, προσπαθήσαμε να τις μεταφέρουμε συγκρίνοντας την ένταση που υπήρχε κάθε φορά και το μέγεθος του αυτοτραυματισμού και της ζημιάς που πιθανόν προκαλούσε. Έτσι, όταν για παράδειγμα παρουσιάζεται στον πίνακα ως βαθμός έντασης (5)=έντονα, όπου είναι και το ανώτερο επίπεδό μας είναι κατά τη διάρκεια της Βασικής Φάσης, όπου η ίδια είχε προκαλέσει μέσω αυτών των κινήσεων τόσο μεγάλη πληγή που χρειάστηκε και ιατρική παρέμβαση. Στην προκειμένη φάση, η ένταση του αυτοτραυματισμού συνδέεται άμεσα με την ένταση του κρατήματος που παρουσιάζεται στον πίνακα1. Το επίπεδο έντασης (4)=πολύ, υφίσταται μόνο στην αρχή που ήταν αρκετά αγχωμένη, ενώ το επίπεδο (3)=μέτρια υπάρχει κυρίως σε μεταβατικές φάσεις και μόνο. Κατά το πλείστον επικρατεί διακύμανση μεταξύ

(2)=αρκετά και (1)=λίγο στο κύριο μέρος της παρέμβασης, ενώ προς το τέλος που έχει εξοικειωθεί με τις δραστηριότητες, έχει οριοθετηθεί και ηρεμήσει μέσα από το πρόγραμμα έχουμε διακύμανση από το (1)=λίγο έως το (0)=καθόλου, αλλά και κατά την συντήρηση καθώς τότε είτε έχει ελαττώσει στο ελάχιστο τις κινήσεις αυτές είτε δεν υπάρχει καθόλου αυτοτραυματισμός.

Όσον αφορά λοιπόν τον αυτοτραυματισμό των χεριών της, κατά τη διάρκεια της παρέμβασης μειώνεται αρκετά, ιδίως μετά τον 1^ο μήνα, όπου μπαίνει ουσιαστικά στο κλίμα της κάθε δραστηριότητας και συνεργάζεται καλύτερα. Στη διάρκεια της υπόλοιπης ημέρας υφίσταται, αλλά από τον 1 ½ μήνα παρεμβάσεων και μετά, ιδιαίτερα όταν είναι πιο ήρεμη και χαλαρή μειώνεται αρκετά. Γύρω στην 6^η εβδομάδα που είναι η εβδομάδα προσαρμογής μετά από διακοπές, είχαμε λίγο παραπάνω ένταση και διάρκεια αυτών, από τον βαθμό που είχαμε κατακτήσει, κάτι όμως που δεν διήρκησε ιδιαίτερα καθώς επανήλθε άμεσα και με μείωση της συχνότητας και της έντασης των κινήσεων αυτών. Αυτό που καταφέραμε, ιδίως προς το τέλος του παρεμβατικού προγράμματος αλλά και κατά την συντήρηση, ήταν το γεγονός ότι όταν ήταν ήρεμη, υπήρχε αισθητή μείωση της κίνησης και κάποιες στιγμές δεν υπήρχε καθόλου στερεοτυπική κίνηση αυτοτραυματισμού για κάποια δευτερόλεπτα έως 1 λεπτό τη φορά. Αυτό βέβαια γινόταν έπειτα από δική μας επέμβαση, με λεκτική παρότρυνση, λέγοντάς της «όμορφα τα χεράκια» ή «κάτω τα χεράκια» και εκείνη αφού ακουμπούσε κάποιον ούτως ή άλλως με το πόδι της, άφηνε για αυτά τα δευτερόλεπτα τα χέρια πάνω στο τραπέζι χωρίς να κάνει την γνωστή κίνηση.

Αλλαγές συμπεριφοράς

Πέρα όμως από τις θετικές αλλαγές που είχαμε και την επίτευξη σε μεγάλο βαθμό των στόχων μας, είχαμε και άλλες σημαντικές αλλαγές σε άλλες λειτουργίες

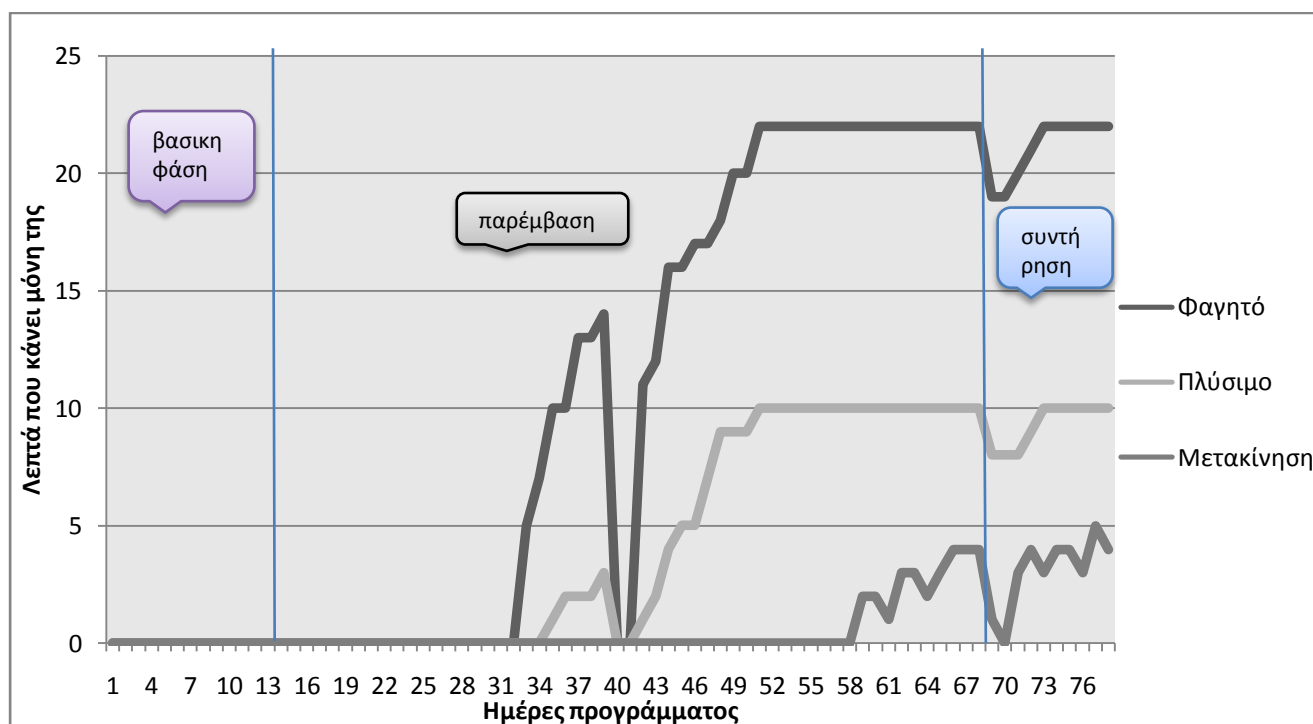
της Χ. κατά τη διάρκεια της παρέμβασής μας, ανεξάρτητα βέβαια από αυτήν. Μεγάλο βήμα ήταν ο αποχωρισμός των αντικειμένων που κρατούσε από και προς το σχολικό. Αυτό ξεκίνησε με το γεγονός ότι κάποια μεσημέρια που ήταν και πιο ήρεμη, δεν ζητούσε τα αντικείμενα αυτά και έτσι σιγά σιγά όταν αναρωτιόταν για αυτά της λέγαμε ότι βρίσκονται στην τσάντα σου. Σε συνεργασία στην συνέχεια με την μαμά, η οποία της έλεγε αντίστοιχα τις φορές που τα αναζητούσε χωρίς έντονη μορφή το πρωί ότι βρίσκονται στη τσάντα και συγχρόνως άλλαζε θέμα, είχαμε ως αποτέλεσμα την απομάκρυνση αυτών και την ύπαρξη τους στην τσάντα μέχρι και σήμερα.

Επίσης, κατά την διάρκεια των παρεμβάσεων, την ώρα του μεσημεριανού φαγητού στην τραπεζαρία, αρχίσαμε να λειτουργούμε όπως στις δραστηριότητες όσον αφορά την επαφή μαζί μας. Ενώ στην αρχή μας κρατούσε και η διαδικασία γινόταν δύσκολα, ξεκινήσαμε και την ακουμπούσαμε με τα πόδια μας και της κρατούσαμε το ένα χέρι σφιχτά, σταδιακά και παράλληλα με τις παρεμβάσεις απομακρύνουμε το χέρι και υπήρχαν τα πόδια της ανάμεσα από τα δικά μας με πίεση και τέλος, φτάσαμε στο ίδιο σημείο με τις δραστηριότητες όπου την ακουμπούσαμε στα πόδια από το πλάι και μόνο και εκείνη εκτελούσε την διαδικασία του φαγητού κανονικά και σωστά.

Κάτι αντίστοιχο συνέβη και με την διαδικασία του πλυσίματος των δοντιών. Ενώ στην αρχή μας κρατούσε και κάναμε αναγκαστικά μαζί την διαδικασία, σιγά σιγά της κρατούσαμε μόνο το ένα χέρι και έπλενε με το άλλο και στο τέλος την ακουμπούσαμε μόνο με το σώμα μας στην πλάτη της. Στην αρχή ασκούσαμε μεγαλύτερη πίεση και σιγά σιγά ελαττώθηκε και απλώς την ακουμπάμε και εκτελεί την όλη διαδικασία μόνη της, παίρνοντας τα πράγματά της, πλένεται, τα ξαναβάζει στη θέση τους, σκουπίζεται και συνεχίζει προς την τάξη. Κατά την περίοδο της

συντήρησης υπήρχαν φορές που εκτελούσε την όλη διαδικασία από μόνη της μόνο με λεκτική ενίσχυση από εμάς.

Ενδεικτικός είναι ο πίνακας 7 που ακολουθεί και μας δείχνει τις περαιτέρω αλλαγές και κατακτήσεις που είχαμε.

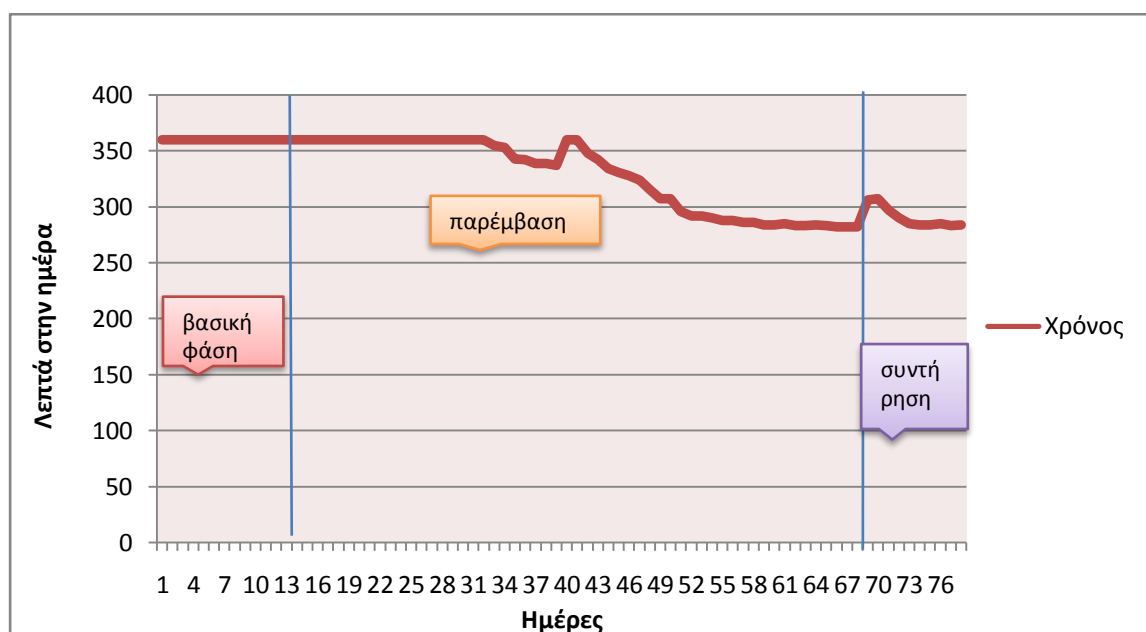

Πίνακας 7: Χρόνος κατά τον οποίο λειτουργεί χωρίς σωματική επαφή σε συγκεκριμένες διαδικασίες.

Επιπλέον, άλλαξε και ο τρόπος επαφής κατά την μετακίνησή μας από χώρο σε χώρο. Ενώ στην αρχή μας κρατούσε σφιχτά και με τα δυο της χέρια, σταδιακά, όντας ήρεμη και νιώθοντας ασφαλής και με αρκετά ακουστικά ερεθίσματα από εμάς, άρχισε να μας κρατά με το ένα χέρι και στη συνέχεια έως και σήμερα όταν νιώθει καλά και είναι χαλαρή, την ακουμπάμε απλά από τον αριστερό της ώμο και πάμε όπου είναι την κάθε φορά. Ακόμα, κατά τη διάρκεια της συντήρησης καταφέραμε όταν ήταν σε καλή διάθεση και πολύ ήρεμη, με αρκετά ακουστικά ερεθίσματα και κίνητρα από εμάς (π.χ. αγκαλιά, βάψιμο νυχιών) να μετακινείται αυτόνομα ακολουθώντας μας.

Εμείς βέβαια της μιλάγαμε συνεχώς, χτυπούσαμε παλαμάκια έτσι ώστε να μπορεί να μας ακολουθεί.

Τέλος, μέσω του πίνακα 8 που ακολουθεί μας δίνεται η συνολική πορεία για όλο το διάστημα από την βασική φάση στην παρέμβαση και από εκεί στη συντήρηση για το χρόνο τον οποίο μας κρατούσε στη διάρκεια της ημέρας που βρισκόταν στο Κέντρο.

Πίνακας 8: Συνολική μετατόπιση σωματικής επαφής.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι όσο περνάει ο καιρός και το θεραπευτικό μας πρόγραμμα προχωράει, η ανάγκη για σωματική επαφή μειώνεται και αυτό συνεχίζεται και μετά τη λήξη του προγράμματος κατά τη διάρκεια της συντήρησης. Στο τέλος έχουμε μια αλλαγή της τάξης των 77 λεπτών στη διάρκεια της ημέρας. Ενώ δηλαδή ξεκινήσαμε με το να μας κρατάει 360 λεπτά (τις 6 αυτές ώρες που βρίσκεται στο Κέντρο) συνεχώς, φτάσαμε μέσω του προγράμματος παρέμβασης και ιδίως κατά την συντήρηση να υπάρχουν ημέρες που να μας κρατάει 283 λεπτά, μειώθηκε επομένως 1 ώρα και 17 λεπτά.

Επίσης εάν παρατηρήσουμε τον πίνακα 8 συνδυαστικά με τον πίνακα 1, θα διαπιστώσουμε, ότι πέραν της αλλαγής στη μείωση του χρόνου κρατήματος υπάρχει και αλλαγή στη ένταση του κρατήματος κατά την φάση της παρέμβασης, αλλά και της συντήρησης. Όσο περνάει ο καιρός, η ένταση και ο χρόνος μειώνονται σταδιακά, με μία μικρή άνοδο κατά την εβδομάδα προσαρμογής. Τον υπόλοιπο καιρό η Χ. σημειώνει μεγάλη βελτίωση και υπάρχουν ημέρες που η ένταση του κρατήματος είναι μηδενική και υπάρχει ένα απαλό άγγιγμα εκ μέρους της.

Συζήτηση

Εν κατακλείδι, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το θεραπευτικό πρόγραμμα που αναπτύξαμε και οι τεχνικές παρέμβασης που χρησιμοποιήσαμε ήταν σε μεγάλο βαθμό λειτουργικές και τα αποτελέσματά μας ικανοποιητικά. Αυτό άλλωστε φαίνεται και από το γεγονός ότι οι στόχοι που βάλαμε ήρθαν εις πέρας, ιδίως οι άμεσοι όπως είναι η μείωση της σωματική επαφής και οι αυτοτραυματισμοί. Ακόμα όμως και οι μακροπρόθεσμοι, όπως η αυτόνομη μετακίνηση και η ολοκλήρωση διαδικασιών χωρίς σωματική επαφή υπήρξαν αλλά σε μικρότερο βαθμό.

Ιδιαίτερα προβλήματα κατά την εκτέλεση του προγράμματος δεν υπήρξαν, πέραν της παλινδρόμησης που υπήρξε κατά την περίοδο προσαρμογής μετά τις διακοπές στις δραστηριότητες του TEACCH και της φάσης που όταν αλλάξαμε θέση και μεταφερθήκαμε, κατά την 4^η εβδομάδα, όπου χρειάστηκε σχεδόν ο διπλάσιος χρόνος διεξαγωγής των δραστηριοτήτων λόγω αυξημένου άγχους, λόγω αυτής της αλλαγής. Παρ' όλα αυτά, οι δραστηριότητες του TEACCH ήταν αυτές που άρχισαν

αισθητά να έχουν τις πρώτες θετικές αλλαγές βάσει χρονικής περιόδου. Ηπιότερες ήταν οι διακυμάνσεις στις άλλες δυο παρεμβάσεις, χωρίς δημιουργία προβλημάτων.

Όλες μας οι παρεμβάσεις φάνηκαν αποτελεσματικές καθώς συντηρήθηκαν και μετά το τέλος του θεραπευτικού προγράμματος, αλλά έφεραν και εις πέρας σε μεγάλο βαθμό τους στόχους που είχαμε θέσει, όπως προαναφέρθηκε. Ίσως αποτελεσματικότερη να χαρακτηρίζαμε την χρήση της ενυδατικής κρέμας και αυτό γιατί είχε τις λιγότερες διακυμάνσεις στην πορεία της αν και άρχισε η θετική της πορεία μετά από την πορεία των δραστηριοτήτων του TEACCH. Αυτό βέβαια, μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι εκτελούνταν ως η τελευταία παρέμβαση και ως ενισχυτής, καθώς ευχαριστούσε πολύ την Χ., κάνοντας χρήση της διαφορετικής ενίσχυσης της εναλλακτικής λύσης όπου σύμφωνα με το Συμβούλιο για παιδιά με διαταραχές συμπεριφοράς αλλά και με τον Spangenberg, καταφέραμε να μειώσουμε την ανεπιθύμητη συμπεριφορά, δηλαδή τους στερεοτυπικούς αυτοτραυματισμούς των δαχτύλων, με την προγραμματισμένη ενίσχυση της κοινωνικά αποδεκτής συμπεριφοράς που αποτελούσε την εναλλακτική μας λύση (The Council for Children with Behavioral Disorders, 1990; Spangenberg K., 2008).

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα θα μπορούσε λοιπόν να έχει και συνέχεια για το συγκεκριμένο άτομο με σκοπό την γενίκευση των στόχων που κατέκτησε και σε άλλα πλαίσια, όπως για παράδειγμα στο σπίτι. Θα μπορούσε επίσης να ενισχυθεί και με άλλες δραστηριότητες αφού κατακτηθούν πλήρως αυτές που δουλεύτηκαν, αλλά και να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο η αυτόνομη συμπεριφορά της για να έρθει εις πέρας και ο μακροπρόθεσμος στόχος που είχαμε θέσει, να λειτουργεί δηλαδή αυτόνομα και να αναπτυχθεί κατά αυτόν τον τρόπο περισσότερο η λειτουργικότητά της.

Στο σημείο αυτό, θα μπορούσαμε να εξάγουμε το συμπέρασμα, ότι ένα τέτοιου είδους πρόγραμμα θα μπορούσε να γενικευτεί και να λειτουργήσει θετικά και σε κάποιο άλλο αυτιστικό άτομο με παρόμοια προβλήματα συμπεριφοράς. Αν δηλαδή σκοπεύαμε στην μείωση κάποιας ανεπιθύμητης συμπεριφοράς, μείωση και εξάλειψη αυτοτραυματισμού, αλλά ακόμα και ενίσχυση κάποιας επιθυμητής συμπεριφοράς. Βασική θα ήταν λοιπόν η σταδιακή διαμόρφωση των συμπεριφορών, σύμφωνα με την οποία έχουμε εκμάθηση νέων μορφών – τρόπων συμπεριφοράς μέσω διαφορετικής ενίσχυσης βαθμιαίων προσεγγίσεων προς τα επιθυμητά μας αποτελέσματα (Peeters, 2000). Σε κάθε περίπτωση, θα αλλάζαμε τις παρεμβατικές δραστηριότητες σύμφωνα με τις ανάγκες και τα κίνητρα του νέου ατόμου, αλλά οι τεχνικές θα παρέμεναν λίγο πολύ σταθερές. Η χρήση των συμπεριφορικών τεχνικών – παρεμβάσεων που χρησιμοποιήσαμε, όπως της *σταδιακής απευαισθητοποίησης*, η *διαφορική ενίσχυση της εναλλακτική λύσης* αλλά και η *διαφορική ενίσχυση του ασυμβίβαστου* θα παρέμεναν μέσα στο θεραπευτικό μας πρόγραμμα, καθώς άλλωστε έχουν αποδειχτεί αποτελεσματικές σύμφωνα με πολλές μελέτες που έχουν γίνει, ιδίως για τα άτομα που έγκεινται στο αυτιστικό φάσμα (Falcomata et al., 2007; Matson & Taras, 1989), όπως άλλωστε προαναφέρθηκε και στην αρχή του κειμένου. Βασική επίσης θα ήταν και η διατήρηση του προγράμματος TEACCH με διαφορετικές δραστηριότητες ανάλογα με τις ανάγκες του ατόμου, καθώς η οριοθέτηση που προσφέρει λειτουργεί θετικά σε ένα αυτιστικό άτομο.

Βιβλιογραφία

Bachman, J.A. (1972). Self - injurious behavior analysis. Journal of Abnormal Psychology, 80,211-224

Clark, David M., Christopher, G., Fairburn, (1997). Science and Practice of cognitive behavior therapy. Oxford University Press, 155.

Dominick, K.C., Davis, N.O., Lainhart, J., Tager-Flusberg, H., & Folstein, S., (1997). Atypical behaviors in children with autism and children with history of language impairment. Research in Developmental Disabilities, 28, 145-162.

Falcomata, T. S., Roane, H.S., & Pabico, R.R., (2007). Unintentional stimulus control during the treatment of pica displayed by a young man with autism. Research in Autism Spectrum Disorders, 1, 350-359.

Goh H., Iwata, B.A., & De Leon, I.G., (2000). Competition between non-contingent and contingent reinforcement schedules during response acquisition. Journal of Applied Behavior Analysis, 33, 195-205.

Johnny L. Matson, Santino, V., LoVullo, (2008). A review of behavioral treatment for self - injurious behaviors of persons with autism spectrum disorders. Behavior Modification, 32, 1, 61-76.

Jones, R.S., & Baker, L.J., (1989).Differential reinforcement and challenging behavior: A critical review of the DRI schedule. Behavioral Psychotherapy, 18, 35-41.

Dombeck, M., Wells-Moran, J., (2006). Dealing with Avoidance – Maladaptive behavior : Exposure. Introduction to the on-line Self – Help book, 5, 67.

Peeters, T., (2000). Αυτισμός. Από τη θεωρητική κατανόηση στην εκπαιδευτική παρέμβαση. μτφρ. Γιώργος Καλομοίρης. Αθήνα: Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων.

Ricciardi, J., N., Luiselli, J. K., Camare, M., (2006). Shaping approach responses as intervention for specific phobia in a child with autism. Journal of applied behavior analysis. 39, 445-448.

Spangenberg K., 2008. An investigation of the effects of differential reinforcement of alternative behavior on students with mild/moderate disabilities in a school classroom. Utah State University. [Http://digitalcommons.usu.edu/etp/38](http://digitalcommons.usu.edu/etp/38)

The Council for Children with Behavioral Disorders, (1990). Position paper on use of behavior reduction strategies with children with behavioral disorders. Behavioral Disorders, 15 (4), 243-260.

Vollmer, T.R., Roane, H.S., Ringdahl, J. E. & Marcus, B.A., (1999). Evaluating treatment challenges with differential reinforcement of alternative behavior. Journal of Applied Behavior Analysis, 32, 9-23.

Wagner, S., (1999). Inclusive programming for elementary students with autism. Future Horizons, 2, 97-98.